

Bílé Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí

1/2017

40 Kč / 1,50 €

Ptáci našich luk

Vršatec

Cesta vrúbl'ov

Jiří Grygar

Vodovod na Hornácko

Voda

- 1 Ordějov u Suché Lozi (Foto Jakub Tomšej)
- 2 Kde začíná duha, Hrubá Vrbka (Foto Eva Hetttenbergerová)
- 3 Bošáca – Zabudíšová (Foto Juraj Štefanovič)
- 4 Kapky deště (Foto Jan W. Jongepier)

Obsah

ÚVODNÍK	
Nedostatek vody	1
NÁŠ ROZHOVOR	
Byli jsme z toho okouzleni	2–3
AKCE V BÍLYCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH	
Proměny Paliček	4–5
Přirodné zahrady – přihláste se	5
Karpataček znovu funguje	6
Vzdělávanie pre udržateľný vidiek	6
OVOCIE NAŠICH DEDOV	
Cesta vrúbľov	7
Počasí a lidová meteorologie	8–9
RECENZE	
Chutě z Bílých Karpat	9
NAŠE MÚZEÁ	
Kaštieľ Bohunice	10
TÉMA	
Vodovod pro Hornácko	11
Co nám říkají vodní bezobratlí	12–13
PORTRÉT	
Jakub Jelínek	14–15
RECENZE	
Jak se rodila fotokniha o Lopeníku	15
TURISTA DOPORUČUJE / TURISTA ODPORUČA	
Vršatec	16–17
Chráníme Vršatec spolu!	18
ZPRÁVY ZE SPRÁVY / SPRÁVY ZO SPRÁVY	
Nové lučné územia Natura 2000	19
Přehraniční ohlednutí za projektem LIFE+	20–21
POLE NEORANÉ	
K čemu jsou v loukách dobré byliny	22–23
TAJEMSTVÍ PŘÍRODY / TAJOMSTVÁ PŘÍRODY	
Ptáci našich luk	23–24
RECENZE	
Zásady péče o motýly	25
Šesť brožúr	25
POHÁDKA	
Bajka o mladém okounovi	26
PRO CHYTRÉ DĚTI	27

Nedostatek vody

Voda je dárkyní života, je pro nás nepostradatelná. Lidský organismus bez ní vydrží stěží déle než 3 dny. Ale zásoby vody na naší planetě klesají. Podle odhadů vědeckých institucí klesly zásoby vod v Evropě až o jednu třetinu, v Asii se odhaduje pokles zásob o čtvrtinu v Africe skoro až o dvě třetiny.

Vody ubývá

Česká republika patří k zemím s relativním dostatkem vody, ale vody postupně ubývá i u nás a nezbyvá nám, než se na tuto skutečnost připravit a změnit své chování. To znamená začít jinak hospodařit s pitnou vodou a jinak hospodařit s vodou v krajině. V této době, kdy máme tolik dostupných vědeckých poznatků i vlastních zkušeností, je hazardem tato fakta přehlížet. Ochrana vod by měla být naším životním a existenčním úkolem i posláním.

Veselsko

Pochopili jsme to? V regionu ORP (obec s rozšířenou působností) Veselsko ano. Již nyní se pro celou jihovýchodní část okresu Hodonín, od Veselí nad Moravou (a Moravského Písku) po Novou Lhotu, zpracovává územní studie krajiny, která právě na problém nedostatku vody pamatuje. Studie je teprve ve fázi analýz, tak ještě není známo, na co bude kladen větší důraz a která opatření budou preferována v jednotlivých katastrích.

Změna hospodaření

V zemědělství bude nutné výběr pěstovaných plodin přizpůsobit novým klimatickým podmínkám – upřednostňovat druhy nebo odrůdy, které snáší vyšší teploty v kombinaci s delšími obdobími sucha. Také by se mělo myslet na celkovou změnu hospodaření: zmenšení velikosti obdělávaných lánů, orba po vrstevnici, obnova mokřadů, rybníků a poldrů.

Vodovod

Co se týká problémů domácností se zásobováním vodou, na jeho zlepšení Veselsko také pracuje. Momentálně se

Foto Jitka Říhová

buduje vodovod Hornácko – více o tom na str. 11. Důležitou roli v rozumném hospodaření s vodou mohou však hrát i jednotlivé domácnosti.

Pevně věřím, že se naučíme nejen dobře hospodařit s vodou, ale také dobře hospodařit se zemědělskou a lesní půdou. Tedy tak, abychom co nejvíce zadrželi životodárnou vodu v krajině a zabránili únosu úrodné ornice.

Anna Hubáčková Ratiškovice

Ing. Bc. Anna Hubáčková je starostkou obce Ratiškovice a od roku 2016 senátorkou za Hodonínsko. V období 1993–1999 byla vedoucí Referátu životního prostředí na Okresním úřadě Hodonín, v letech 2001–2014 i na Krajském úřadě Jihomoravského kraje.

Foto Jan W. Jorgepier

Byli jsme z toho okouzlení

Učená společnost pořádá v posledních letech pro své členy vlastivědné exkurze do různých geograficky, geologicky a historicky zajímavých oblastí Česka. Loni se přes dvacet jejích členů vypravilo do Bílých Karpat, aby si v prodlouženém víkendu na přelomu září a října prošli podzimně zbarvené louky a lesy.

Akce se zúčastnil i někdejší předseda a zakládající člen Společnosti, populární přední astronom a astrofyzik RNDr. Jiří Grygar, CSc. (*1936), který přes svůj úctyhodný věk pořád aktivně pracuje ve Fyzikálním ústavu Akademie věd v Praze.

Jaké byly vaše dojmy z loňského víkendu v přírodě Bílých Karpat?

Měli jsme neuvěřitelné štěstí na krásně, stále ještě téměř letní, počasí ve dne i v noci. Mohli jsme si proto nedotčené přírody Bílých Karpat užít, navíc s naší zasvěcenou průvodkyní RNDr. Ivanou Jongepierovou, která se tomu kraji věnuje celý život, a kterou jste v části exkurze ještě doplnil vy.

Nebyl jste zde poprvé. Již dříve některé vaše cesty mířily na jihovýchodní Moravu, mimo jiné i do Bílých Karpat. Co vás sem vedlo?

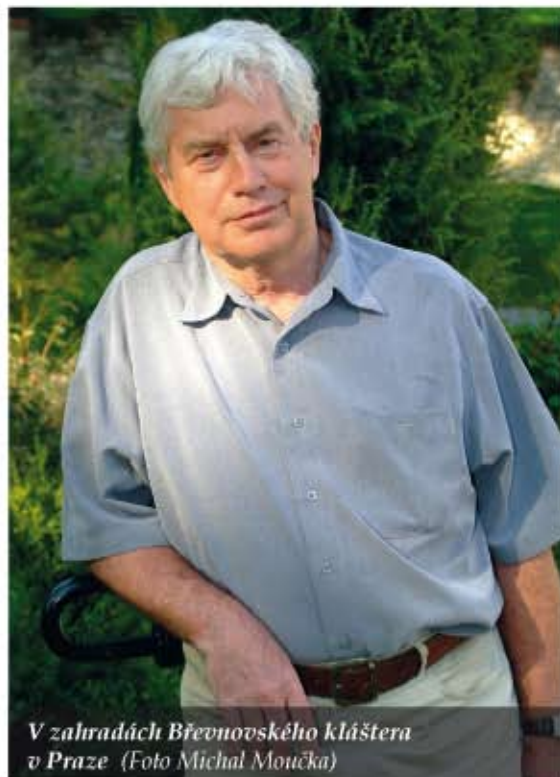
Do Bílých Karpat jsem se vypravil v roce 1963 na svou první dovolenou

po skončení aspirantury. Ubytoval jsem se v chatě přímo na Mikulčině vrchu. Tuto oblast jsem trochu znal z dětství, kdy jsme s rodiči jezdili na dovolenou do Vlčnova u Uherského Brodu. Soustavně jsem začal navštěvovat Slovácko až po převratu.

První důvod byl ryze astronomický. Už od roku 1955 jsme začali pořádat expedice k pozorování meteorických rojů, nejprve do Beskyd, a později na Slovensko do Považského Inovce. Tehdy se k nám přidala silná skupina pozorovatelů z Kyjova a z Veselí nad Moravou. Původní sestava se postupně rozptýlila, několik pozorovatelů odešlo do exilu do Německa a Švýcarska, ale také do Austrálie.

Po převratu se dávní pozorovatelé občas vraceli do staré vlasti. S nimi jsme se dohodli, že se budeme scházet každoročně, nejdřív v Kyjově a Veselí nad Moravou, ale postupně jsme se probojovali do Kuželova, Hrubé i Malé Vrbky a Velké nad Veličkou. Občas si vyšlápneme na Větrák nad Kuželovem a ke Třem kamenům na hranicích Moravy a Slovenska. V roce 2003 jsem tam zasadil lipu, která mne už dávno přerostla.

Druhý důvod je cyklistický. Mezi astronomy je totiž řada zdatných cyklistů, takže už od roku 1984 pořádáme spanilé jízdy Ebicykl (Expedice na bicyklech) po celém tehdejším Československu, a tak téměř každoročně se dostanu do oblasti ohraničené Hodonínem, Veselím nad Moravou, Uherským Brodem a Velkou nad Veličkou. Díky Ebicyklu protínáme obvykle každý třetí rok hranice mezi Moravou a Slovenskem, takže znám dost dobře i slovenské

V zahradách Břevnovského kláštera v Praze (Foto Michal Moučka)

Biele Karpaty mezi Myjavou, Moravským Lieskovým, Drietomou, Valašskými Klobouky a Púchovem.

Měl jste někdy možnost se setkat se zdejším folklorem?

Ano, zejména ve Velké nad Veličkou, ale i v Kuželově nebo v Hrubé Vrbce, dále v Blatnici a Kyjově. Pamatuji si na úžasné chvíle s různými kapelami, nejvíc snad na cimbálovku Martina Hrbáče, když mne pozvali na předsvatební muzicirování („svíca“) a po takových dvou hodinách hrani se dostali do transu. Často mne však uhranou i amatérští zpěváci a hudci, kteří dokáží zejména ve sklípku vytvořit naprosto snovou atmosféru. Obdivuji také Juru Pavlicu, který slováckou hudební tradici rozvinul během svého již čtyřicetiletého působení jako umělecký vedoucí a skvělý muzikant do nenapodobitelné formy i obsahu, čímž dokáže oslovit každého posluchače od těch, kterým téměř chybí hudební sluch, až po opravdové znalce a fajnšmekry.

Máte rád některý místní (bělo-karpatský) produkt?

Ten produkt jsem poznal právě při loňské exkurzi Učené společnosti v Penzionu u Černého potoka jako dárek na cestu od majitele – jeho meruňkovice vlastně není produkt, ale lék.

Členové Učené společnosti na Předních loukách u Nové Lhoty (Foto Ivana Jongepierová)

V čem podle vás Bílé Karpaty ve srovnání s dalšími kouty naší země vynikají?

Tento kraj má za sebou pohnutou historii, která byla často děsivě tragická, ale dnes je to nádherný přírodní prostor nezaplevelený komercí, kde se může návštěvník celé hodiny procházet územím bez elektrického vedení nebo nějakých potrubí a jiných vymožeností soudobé civilizace. Přitom právě na moravské straně jsou Karpaty velmi vřidné k turistům a milovníkům vzácné fauny i flóry. Všichni účastníci naší exkurze složené z předních českých vědců nejrůznějších oborů byli okouzleni a vděční za tak výjimečný prodloužený víkend. Chápu tu vašeň našich i zahraničních biologů a ekologů pro bělokarpatské louky. To přírodní bohatství je zcela jednoznačně něco, čím se můžeme v evropském měřítku ochrany přírody pochlubit.

Co mohou naše kopce a krajina nabídnout astronomovi?

Každou noc jsme měli jasno, takže jsem pořádal pro ostatní kolegy instruktáže o viditelnosti souhvězdí na podzimním nebi. Po setmění byla krajina ponořena do tmy, a právě tehdy mohla hvězdná obloha nádherně vyniknout. Když je v Karpatech pěkné počasí, na které jsme měli při naší exkurzi opravdu kliku, tak na nádhru nedotčené krajiny plynule navazuje majestátní krása nočního nebe a člověku připadá, že se ocitl v ráji.

Na závěr loňské exkurze jste navrhl, že by se v Bílých Karpatách mohla vyhlásit ochrana tmy. Proč a k čemu je to dobré?

Už řadu let poukazují čeští astronomové na důležitost zachování tmavé oblohy i v civilizovaných evropských zemích. První důvod spočívá v tom, že lidské oko je sice zázračný přístroj, neboť podle intenzity osvětlení dokáže přepínat mezi třemi základními přijímači vidění. Přepínání z nočního vidění na denní je poměrně rychlé, ale obráceně z denního na noční to trvá dlouho. V noci proto člověk vidí lépe, když má své sítnice přepnuté na noční provoz, jenže náhlé oslnění tu výhodu změní v riziko, že nevidí skoro nic po dobu několika sekund. To je nebezpečné hlavně v silniční dopravě.

Kromě toho úmyslné i neúmyslné přímé svícení na oblohu znamená, že svítíme doslova pánubohu do oken. Jinými slovy, když svícení nahoru zabráníme, ušetříme za elektřinu kolem 40% nákladů na osvětlování. Nověji se pak ukázalo, že noční světelné znečištění škodí jak člověku, tak i zvířatům včetně hmyzu, ale dokonce i rostlinám.

Již na třech místech naší vlasti byly počínaje rokem 2009 postupně vyhlášeny oblasti ochrany tmavé oblohy, a to přitahuje nejenom astronomy, ale i návštěvníky, kteří hledají klidné prostředí jako protiváhu proti městskému shonu, a mohou možná poprvé v životě vidět na vlastní oči krásu hvězdného nebe. Bílé Karpaty jsou na základě mé loňské zkušenosti ideálním kandidátem na podobnou ochranu.

*Na Předních loukách u Nové Lhoty
(Foto Ivana Jongepierová)*

Máte pro obyvatele tohoto kraje nějaké slovo?

V době, kdy produkty technického pokroku hyzdí a často přímo škodí životnímu prostředí nejenom v metropolích, ale i v jejich příměstském okolí, představují Bílé Karpaty oázu klidu, ticha a harmonie člověka s přírodou. Važte si, prosím, tohoto daru a uchovejte ho nejenom pro sebe, ale i pro příští generace.

Jan W. Jongepier

Přední louky u Nové Lhoty (Foto Jiří Grygar)

Proměny Paliček

Kosenka

- 1.–7. a 8.–15. červenec: **XXXVII. tradiční kosení a škola ochrany přírody** v přírodní rezervaci Bílé potoky - stravu, náčiní, organizační tým, tradiční pracovní postupy, společný pobyt aj další program zajišťujeme už dnes.
- 20.–27. srpen: **Tyden pro divočinu na Šč-úrnici** – pobyt obnášející výpravy do divočiny, brodění potoků, pozorování nespoutané přírody, vlastní reflexe přírody prostřednictvím malby či kresby.

Další informace: www.kosenka.cz, Miroslav Janík, tel. 736 777 144.

Hnutí Brontosaurus

- 29. červenec – 6. srpen: **Workcamp Žitkova** – dobrovolnická údržba přírodní rezervace Hutě: kosení, obracení a odvážení sena, klučení křovin.

Účastníkům, kteří absolvují celou akci, proplácíme cestu tam i zpět hromadnými dopravními prostředky v rámci České republiky.

Kontakt: Základní článek Hnutí Brontosaurus Mařatice – Robert Janík, tel. 724 153 256, e-mail: rjanik@freepoint.cz.

Foto Michal Hájek

Pre Přírodu

- 13.–16. júl: **Letný tábor v genofondovom sade**, Stará Turá. Vedúci Bruno Jakubec, tel. 0907 233 730, e-mail: brumburiak@gmail.com.

Koza

- 22.–29. júl: **Letný pracovný ochranársky tábor Bučkova jama**, Vrbovce. Vedie Anino Belan, tel. 0948 357 911, e-mail: anino@smnd.sk.

Týká se to také tebe

- 9.–11. června: 42. ročník ekologicky zaměřeného mezinárodního festivalu amatérských filmů **TSTTT** v Uherském Hradišti – filmové a fotografické soutěže, promítání, výstavy, přednášky, semináře, besedy, ...

Více na www.tsttt.cz.

Svahy kopce Výzkum jižně od obce Javorník na Horňácku jsou porostlé lesy, v části zvané Paličky jsou porosty poněkud zvláštní. Les je hustý a vypadá mladě, ale také zde rostou mohutné staré buky.

Co se tady stalo? Vysvětlení nám poskytují staré mapy a historické údaje. Na mapě z druhé poloviny 19. století je vidět, že se zde dříve rozkládaly louky a pastviny. Vždyť na katastru obce Javorník se nacházelo 650 hektarů luk a 218 hektarů pastvín, jak se dočteme v publikaci Moravské Slovácko. V roce 1910

se v obci chovalo přes šest stovek kusů hovězího dobytka, pět set ovcí (společně s Novou Lhotou nejvíce na Moravském Slovácku), dále koně, kozy a vepří. Ještě v polovině 20. století byly i Paličky hospodářsky využívány, což je patrné z leteckého snímku z roku 1950.

Zánik a obnova

Postupně se pastva snižovala a Paličky začaly zarůstat dřevinami. Koncem 90. let Správa CHKO Bílé Karpaty ještě nechala obnovit louku na nejméně zarostlých plochách v severovýchodní části

Lokalita Paličky v roce 1950 (Podkladová data Ortofoto © ČÚZK)

Lokalita Paličky v roce 2003 (Podkladová data Ortofoto © ČÚZK)

území. Ale na zbytku území solitérní buky, v menší míře i duby, které dříve na pastvínách zvířatům poskytovaly stín, se téměř ztratily v náletu habrů a lip. Málokoho by napadlo, že tento hustý les býval pastvinou.

Na všechny tyto mohykány by v nejbližší době však čekala pila, kdyby toto území v rámci probíhajících pozemkových úprav bylo převedeno do kultury lesní pozemek. Proto Správa navrhla vlastní

třetina území, ale čištění bude pokračovat i v tomto roce.

Vývoj

To, že tyto zásahy pomáhají přírodě, dokazuje fakt, že již v prvním roce po vyčištění vykvetlo několik orchidejí a byla objevena vzácná violka bílá. Prosvětlením byl zachráněn i pěnovcový mokřad, na který jsou vázány charakteristické druhy rostlin

Čištěná plocha (Foto Jan W. Jongepier)

kovi těchto 40 hektarů pozemků, tj. obci Javorník, aby nálety odstranila a obnovila se zde pastva. Vzhledem k tomu, že staré stromy jsou dosti mohutné a hodně stíní, nepodaří se ale všude obnovit klasické pastviny. Spíše se bude jednat o pastvu lesní, což je biotop, který zmizel nejen v Bílých Karpatech, ale i v dalších částech naší republiky.

V roce 2015 pak díky pozitivnímu přístupu obce Javorník a finančnímu příspěvku Správy začaly staré solitéry opět vynikat v celé své kráse. Zatím je vyčištěná asi

i živočichů. Ten bude i následně pravidelně udržován kosením.

V dalších letech bude velmi zajímavé sledovat vývoj této lokality, kolik původních druhů se zde opět objeví i jak tyto zásahy ovlivní vzhled krajiny.

**Ivana Jongepierová
Veselí nad Moravou**

*RNDr. Ivana Jongepierová (*1962) je botaničkou Regionálního pracoviště Správy CHKO Bílé Karpaty.*

Prírodné záhrady - prihláste sa

Projekt prírodných záhrad na Slovensku - a konkrétne v Trenčianskom kraji - sa ďalej rozvíja.

Podrobnejšie sme o prírodných záhradách písali vlani na jar. Vďaka podpore Trenčianskeho samosprávneho kraja (a vďaka finančnému príspevku z grantového programu „Zelené oči“) hľadáme v tomto roku 10 ukázkových prírodných

záhrad, ktorých certifikácia bude pre žiadateľov celkom zdarma.

Dovoľujeme si preto vyzvať v prvom rade školy a školské zariadenia, aby sa do programu certifikácie (ukázkových) prírodných záhrad prihlásili. Žiadosti o certifikáciu budú vybavované podľa poradia, v akom prídu.

Zmyslom projektu je najmä propagovať myšlienku záhrad bez chémie s cieľom zvyšovania biodiverzity, šíriť návody a postupy ako docieľiť v záhrade úrodu bez chémie, ako posilňovať prirodzenú odolnosť rastlín, ako ich biologicky chrániť či

Centrum Veronica Hostětín

- 27. května: **Za hadem hospodářičkem** - vycházka zauzovkou stromovou s RNDr. Mojmiřem Vlašínem.
- 10.-11. června: **Víkend otevřených zahrad**; v neděli **Zahradní slavnost** - program pro přírodní zahradníky i rodiny s dětmi.
- 23.-27. srpna: **Dovolená v kraji žitkovských bohyní** - pobyt s vycházkami, exkurzemi, poznáváním, tvořením, ...
- 28. srpna - 3. září: **Letní škola soběstačnosti** - škola pro zájemce o dosažení alespoň částečné soběstačnosti v zásobování potravinami, vodou a energií.
- 16. září: **Vycházka s potulným sadařem** Ondrou Dovalou - vhodné i pro ovocnářské laiky.
- 17. září: **Ovocnářský seminář** se Standou Bočkem - péče o sad, ochrana proti škůdcům, podpora biodiverzity, výživa stromů a péče o půdu; staré odrůdy ovoce.
- 24. září: **Jablečná slavnost** - tradiční oslava jablek, řemesel a kultury.
- průběžné: **exkurze** po ekologických projektech v Hostětíně a v ukázkové přírodní zahradě; <http://hostetin.veronica.cz/exkurze-po-ekologickyh-projektech-v-obci>.

Bližší informace: <http://hostetin.veronica.cz/nabidka-programu>.

Centrum Veronica Hostětín organizuje pravidelné exkurze za hady Bílých Karpat. (Archív Centra Veronica Hostětín)

aké odolné odrody ovocia sú pre prírodné záhrady vhodné, aké štruktúry by v prírodnej záhrade nemali chýbať...

Viac informácií (vrátane podmienok a postupu certifikácie záhrady a online prihlášky): www.prirodnazahrada.eu.

**Richard Medaľ
Trenčín**

Karpatáček znovu funguje

Dlouhá léta fungoval ve Veselí nad Moravou kroužek pro mládež Karpatáček, který však v roce 2009 přestal fungovat.

Obnovení kroužku začalo nenápadně, a to příměstským táborem Karpatáčekem uspořádaným v létě 2016. Na příměstřáku se sešlo celkem 17 dětí, které s nadšením zkoumaly Veselí a jeho okolí a poznávaly rostliny a živočichy svého kraje.

Letošní téma: stromy

Protože se množily dotazy rodičů ohledně celoročního kroužku, rozhodli jsme se jím vyjít vstříc, a tak byl v říjnu 2016 kroužek otevřen, a to pod záštitou spolku Mladí ochránci přírody (MOP). Jako herní prostor mladí ochránci přírody využívají zámecký park a jeho blízké okolí. Ten jim umožňuje učit se proměnám přírody a jejímu pozorování ve všech ročních obdobích. Při nepříznivém počasí dětem poskytuje útočiště budova ZO ČSOP Bílé Karpaty na Bartolomějském náměstí, kde si děti opakují své znalosti a dovednosti.

Letošní školní rok je ve znamení stromů. Děti zkoumají nejen různé druhy stromů podle listů a příčného řezu kmene, ale také hravou formou se učí, z čeho se vlastně kmen skládá, proč jsou listy barevné. Další zajímavosti je ještě čekají. Každý člen Karpatáčku má také na nástěnce svůj strom, na který sbírá listy (za účast) a plody (za zvláštní snahu či splněnou aktivitu).

Další aktivity

Mladí ochránci se spolu se svými maminkami zapojili také do akce *Uklidme svět, uklidme Česko 2017*. Vrhli se na úklid jejich oblíbeného hřiště – veselského zámeckého parku, především části zvané Bažantnice. Za dobu schůzky (1,5 h) posbírali celkem 6 pytlů plastů, 2 pytle směsného odpadu a ¼ pytle skla.

Jedno jarní sobotní dopoledne věnovali pomoci žabkám přes cestu při jejich tahu. Při té příležitosti zkoumali žabí krásy, poznávali rostliny vy-

Hledání drůlu stromu podle jeho listu (Foto Michaela Vratislavská)

skytující se v okolí a sbírali odpadky nacházející se kolem vodní nádrže Lučiny.

Věříme, že zájem dětí o tuto činnost poroste a mladí ochránci přírody ještě rozšíří své řady o další parťáky.

Michaela Vratislavská
Veselí nad Moravou

Mgr. Michaela Vratislavská (*1989) je pracovnice Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty a hlavní vedoucí MOP Karpatáček.

Vzdelávanie pre udržateľný vidiek

Čo je questing? Čím sú iné ekofarmy či biodynamické farmy? Čo sa skrýva pod pojmom interpretácia prírodného či kultúrneho dedičstva?

Foto Richard Medal

Aj týmto otázkam sa venuje pilotný vzdelávací cyklus, ktorý realizuje Centrum envi-

ronmentálnych aktivít Trenčín v spolupráci s partnermi z Maďarska (Nadácia Magošfa, Vác) a Českej republiky (SEVER, Horní Maršov) v rámci programu Erasmus+. Cieľom je šíriť moderné poznatky o možnostiach a príkladoch dobrej praxe udržateľného rozvoja vidieka.

Jeho účastníkmi môžu byť poskytovatelia stravovacích, ubytovacích a rekreačných služieb, zamestnanci miestnej verejnej správy, pracovníci info-centier, hradov, sprievodcovia prírodou, miestni poľnohospodári a remeselníci, podnikatelia, obchodníci, miestni pedagogickí pracovníci...

Formou vzdelávania sú prednášky vedené odbornými lektormi, najmä však exkurzie do terénu. Účastníci aktívne pracujú s príkladmi eko-agro-turistických prevádzok, rodinných fariem zapojených v systéme ekologického alebo biodynamického poľnohospodárstva. Objavujú

miestnych remeselníkov a s nimi často aj zdanlivo zabudnuté remeslá či iné činnosti na vidieku.

Učia sa moderné a hravé formy šetrného poznávania krajiny: questing (pátračky), geocaching, ale aj ako pútavo a správne interpretovať domácim aj návštevníkom prírodné a kultúrne zaujímavosti obce/regiónu.

Viac info (aj o možnosti prihlásenia sa): Centrum environmentálnych aktivít, Mierové námestie 29, Trenčín, tel. 0905 469 707, cea@changenet.sk.

Richard Medal
Trenčín

Mgr. Richard Medal (*1964) od roku 1994 vedie trenčianske Centrum environmentálnych aktivít (CEA), ktoré sa zaoberá environmentálnou výchovou a osvetou, ekologickým poľnohospodárstvom a biopotravínami.

Cesta vrúbľov

Keď sme v roku 2015 uverejnili článok „Bielokarpatské ovocné príbehy“, bolo jasné, že príbehy na túto tému budú pokračovať. Priniesli sme vám už príbeh sušiarne či Ružovej hrušky. Na rade je teraz ďalší, a to o ceste vrúbľov starých odrôd k ľuďom.

Semienkovňa (Foto Klaudia Medalová)

Nápad

„Nápad pomôcť ľuďom získať vrúbľe starých odrôd formou burzy, kde môžu vrúbľe priniesť, odniesť, vymieňať, sa zrodil náhodou. Pripravovali sme verejnú prezentáciu výsledkov projektu *Bielokarpatský ovocný poklad* a chceli sme ponúknuť viac ako len informácie a jablkové koláče. Niečo, čo priláka záujemcov, ktorí by odrody pestovali a navracali ich do sádov, záhrad, krajiny. Bol február, vhodný

čas na vrúbľovanie, niekoho napadlo, ponúknuť tam vrúbľe. Ľudia sú šikovní, ešte vedia štepiť ovocné stromy, keď budú mať vrúbľe starých odrôd, môžu sa pustiť do práce. Zabezpečili sme vrúbľe zo starých stromov, ktoré sme našli pri mapovaní. Boli sme milo prekvapení záujmom niekoľkých ovocinárov, ktorí priniesli aj vrúbľe z vlastných stromov, napr. zo Starej Turej.“

Tak povedala Zuzana Istvánová zo združenia GenoFond, ktorá burzu organizačne pripravovala. Odvtedy sa burza vrúbľov v Trenčíne uskutočnila už po tretí raz, vo februári ju spoločne pripravili združenia GenoFond, Pre Prírodu a Centrum environmentálnych aktivít.

Veľká cezhraničná výmena

Vrúbľe pochádzali zo slovenskej i českej strany Bielych Karpát. Zberali sme v Starej Turej, Lubine, Hornej a Dolnej Súči, z Moravy prispeli Farma Blatnička a Ovocná školka v Bojkoviciach. V ponuke bolo viac ako 40 starých a krajových odrôd jabloní a viac ako 30 odrôd hrušiek. Z oboch strán hranice prišli populárne odrody 'Parména zlatá zimná', 'Boskopské', 'Sudetská reneta' alebo hrušky Krvavky. Miestne a krajové odrody zastupoval napr. Bročák, odroda jablák z Hornej Súče. Na pozretie, pofážkanie i ochutnanie boli veľké chutné jablká 'Ontario', pre kyslomilov aj kyslá odroda 'Zvonkové'.

Obohatením boli vrúbľe sliviek, čerešní a na Slovensku vyšfachtených odrôd

Parména zlatá zimná
(Foto Zuzana Istvánová)

marhúl z Výskumného ústavu rastlinnej výroby v Piešťanoch. Potešili aj slivky belice a durazie.

V Semienkovni si mohli záujemcovia zobrať semená zeleniny, strukovín a letničiek z prírodných záhrad v Pruskom a Kubre. Projekt *Prírodné záhrady* združuje majiteľov záhrad, ktorí pestujú organicky, bez chémie, postrekov a rašeliny.

Nadšenci, ako Ján Figur z Červeného Kameňa, priniesli viacero hrušiek. Úspešne pestuje napríklad Ružovku a krásnymi vrúbľami potešil fanúšikov tejto bošáckej odrody. Hruškári si vymieňali nielen vrúbľe, ale aj skúsenosti, ako z ktorej odrody „tečie“ pri destilácii. Okrem vrúbľov sme účastníkom ponúkli aj poradenstvo a praktickú miní ukážku vrúbľovania.

Ďalšie burzy

Z Trenčína vrúbľe putovali na podobné podujatia do Bratislavy, Majcichova a Zvolena. Ďalšie burzy boli v Novej Bošáci a Rajci, kde pôsobia nadšenci tradičného ovocinárstva zo združení Pangaea a Tilia.

„Bol to dobrý pocit, vidieť toľko záujemcov o staré odrody, hoci nie vždy sme vedeli požiadavkám ovocinárov vyhovieť. Tak snáď na budúci rok,“ sľúbil na záver Bruno Jakubec, jeden z odborných garantov podujatia.

Katarína Rajcová

Počasi

a lidová meteorologie

S tím, jak činnost člověk negativně ovlivňuje životní prostředí, vzniká dojem, že se počasí přestává řídit zavedenými pravidly a podléhá chaotickému vývoji.

Zda tomu tak skutečně je, se předsvědčíme porovnáním lidové meteorologie, odvozené z mnohasetletého pozorování a zkušenosti našich předků, s meteorologickými daty za posledních 10 let z Velké nad Veličkou.

Kalendář

Lidová meteorologie je soubor poznatků týkajících se počasí a jeho změn, kterou naši předci získávali dlouhodobým pozorováním a zkušenostmi.

Rok začíná novoroční zimou, po ní nastává tříkrálová obleva následovaná fabiánskou zimou. Tato nejtěžší zima je ukončena hromniční oblevou. Zima pokračuje dvěma dalšími chladnými obdobími, a to valentinskou (14. 2.) a petrskou (22. 2.) zimou s juliánským oteplením. Únor končí matějským oteplením. Pak přichází rehořská zima (12. 3.), a po ní oznamuje mariánské jaro (24. 3.) definitivní konec zimy.

Začátek dubna je ve znamení aprílové zimy, oteplí se díky rudolfskému (17. 4.) a jiřskému (24. 4.) jaru přerušnému vojtěšským chladnem (23. 4.). Na přelomu dubna a května dojde k dalšímu ochlazení – floriánské chladno (4. 5.), pak ke krátkému oteplení – stánslavské jaro, načež přichází ledová muží se znatelným poklesem teplot. Po nich následuje fortunátské jaro s žofinskými dešti přerušené malými železnými muží (Urban, Filip, Beda).

V červnu přichází Medard (středoevropský letní monzun) s celkem čtyřmi dešťovými vlnami spojenými s ochlazením: vitské deště (15. 6.), svatojánské deště (24. 6.), prokopské deště (4. 7.) a magdalénské deště (22. 7.). Mezi dešťovými vlnami se objevují aloiské (12. 6.), pavlovské a markétské (13. 7.) léto. Léto sv. Anny (26. 7.) je nejteplejším obdobím roku.

V srpnu teploty mírně klesnou po petrských deštích, ale léto pokračuje barťolomějským a augustinským létem (24. a 28. 8.). Ukončuje ho jiljské ochlazení (do 5. 9.).

Pak dochází k dočasnému oteplení – mariánské (5.–10. 9.) a ludmilsko-matoušské léto (10.–25. 9.). Babí léto (v Americe zvané indiánské) přichází ve dvou etapách – léto sv. Václava a sv. Terezie (15. 10.). Říjen končí ochlazením (šimonské chladno 28. 10.).

Poslední pěkné počasí nastává počátkem listopadu (léto Věch svatých). Měsíc pokračuje přes martinskou zimu a klimentské oteplení ke kateřinským chladnům. Ochlazování se zastaví v prosinci (mikulášské oteplení), následují tomášská chladna. Na Vánoce pak přichází obleva a po ní rok končí novoroční zimou.

Meteorologická data

Srovnáme-li lidovou meteorologii se současnými daty v podobě vyhlazených křivek průměrných, minimálních a maximálních teplot za posledních 7 let, vidíme hned několik shod.

Například novoroční a fabiánská zima jsou vidět jako výrazné deprese, obdob-

ně výrazné je tříkrálové oteplení. Dalším výrazným poklesem na křivce je rehořská a aprílová zima. V červnu a červenci je patrné kolísání související s ochlazeními během letních dešťů, zvláště to okolo sv. Jana.

Maximem křivky je léto sv. Anny. Z říjnových oteplení je znatelné léto sv. Terezie, poté ochlazení na sv. Šimona a oteplení na Věch svaté. Při podrobnějším pohledu rozlišíme i další chladna nebo tepla.

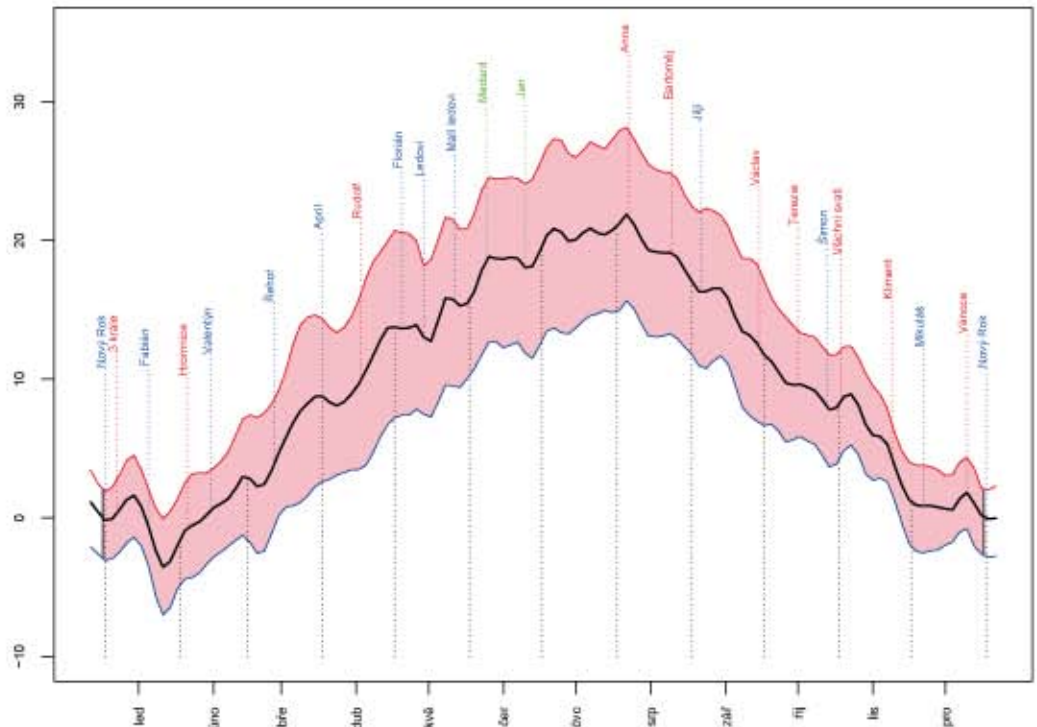
Srážky

Hrubý odhad o rozložení srážek podá opět vyhlazená křivka denních průměrů, která však zachycuje posledních 10 let. Plocha pod křivkou odpovídá přibližně měsíčnímu úhrnu. Nespojité průběh srážek způsobuje jisté zkreslení. Vidíme svatojánské a petrské deště, Medard a Vít jsou naopak obdobím s nejnižším letním úhrnem srážek. Nejdeštivější je konec května (snad uspišený Medard) a srpen.

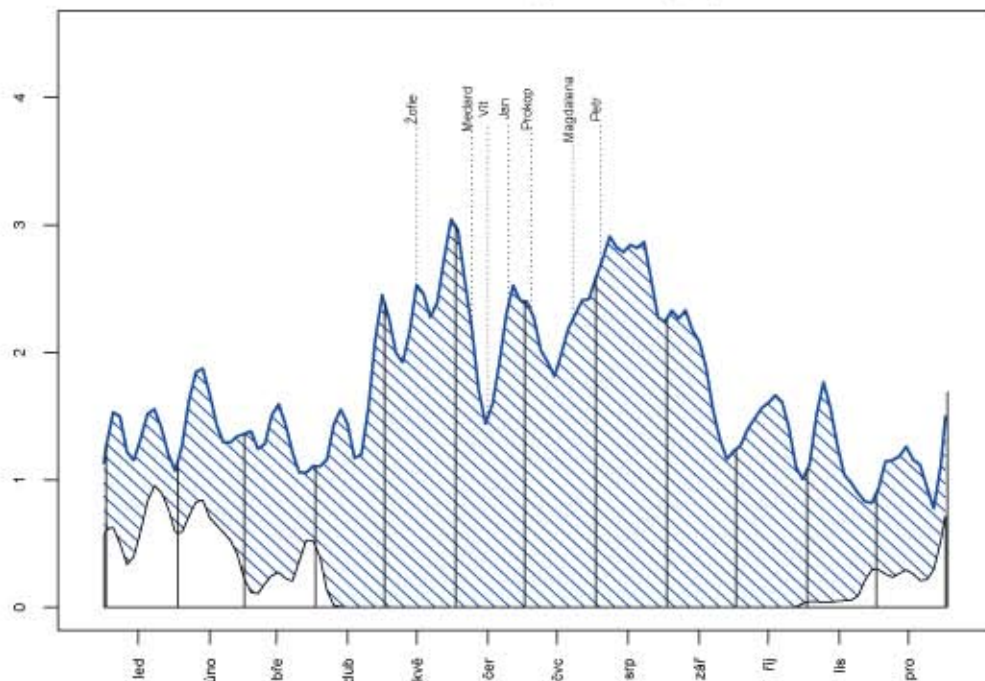
Srážky jsou i v zimě převážně dešťové. Nejvíce sněhu spadne na konci roku, v druhé polovině ledna a v první půlce února, překvapivě i koncem března. Je třeba mít na zřeteli, že období 10 let je pro zprůměrnění srážek krátké a vydatný dešť může průběh znatelně ovlivnit.

Průměrně spadne za rok asi 700 mm srážek, což je podstatně více než např. necelých 600 mm v 18 km vzdálené Strážnici.

Průměrné, min. a max. teploty Velká n. Vel. (°C)

Průměrné denní srážky Velká n. Vel. (mm)

Závěr

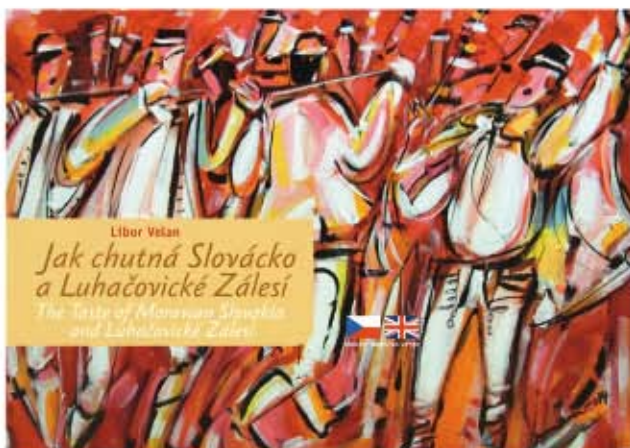
Můžeme shrnout, že počasí překvapivě přesně respektuje po staletí zavedený model empiricky vysledovaný našimi předky. Zatímco základní model platí, je zřejmá tendence ke zvyšování teplot a snižování množství srážek se suchými roky 2012 a 2015. Data pocházejí ze srážkoměrné stanice ve Velké nad Veličkou a z vlastních měření.

Tomáš Janoška
Velká nad Veličkou

*Mgr. Tomáš Janoška (*1961) se zajímá o neobjevená místa a památky i dějiny ve svém regionu.*

RECENZE

Chutě z Bílých Karpat

Svérazných tištěných kuchařek se v posledních letech na knižním trhu objevila celá řada. Návraty k regionální kuchyni lze přitom označit za krok jdoucí proti konzumním trendům. Třeba už proto, že většina našich předků si marnotratnost dovolit nemohla.

Regionální receptury jsou toho důkazem. S tím, jak odchází starší generace pamatující nouzi, odchází i paměť toho, jak se dalo vyžít s málem a ještě si přitom pochutnat. Mimo období zimních zabíjaček masa nazbyt nebylo ani na venkově, a tak hospodyně při přípravě pokrmů vycházely především ze skromných zásob

nemasitých. Zjistíte to i ve složení receptur obsažených v publikaci *Jak chutná Slovácko a Luhačovičské Zálesí*.

Více než kuchařka

Autor Libor Velan pochází z Bystřice pod Lopenikem a vedle vlastní výtvarné, fotografické a folkloristické činnosti se zabývá sběrem starších receptů. Svě poznatky čtenářům předložil už v knížce *Jak chutná*

Východní Slovácko (2014). Nyní se odhodlal k vydání nové ucelenější publikace.

Nazvat ji kuchařkou by však bylo zjednodušené. Čtenář drží v rukou spíše portrét kraje viděný očima člověka, jemuž není domovina lhostejná. Je to výtvarné pestré dílo o regionu, jeho lidech, zvycích a samozřejmě chutích. Místní receptury zachycené nejen v textech, ale také na pečlivě aranžovaných fotografiích pochutin, doplňuje řada „mezistránek“. Ty obsahují tematicky různorodá foto, zmenšeniny obrazů Lenky Jurečkové, přetisky starých pohlednic či texty přibližující některé obyčeje.

Nářečí

Geografickou sponkou Velanovy knihy jsou Bílé Karpaty. Autor jako by se se skicákem záznamů chuti, vůni a zážitků procházel krajinou od Luhačovic k Uherkému Brodu, kolem Kopanic a přes Horňácko až ke Strážnici. V tomto ohledu je velmi užitečný slovníček přibližující nářeční výrazy v překladu do češtiny a angličtiny. Zájemce tak dostává do rukou knihu dvoujazyčnou, což značně rozšiřuje i možný čtenářský dosah.

Etnografové by ve Velanově publikaci nejspíš našli i drobnější nedostatky, příp. zjednodušení, ale běžný čtenář jistě bude mít méně přísný úsudek. Vcelku se jedná o obsahově pestrou a esteticky zdařilou knihu, která potěší nejen milovníky starých receptur.

Petr Slinták

Kaštieľ Bohunice

Múzeum regiónu Bielych Karpát

V opravenej budove kaštieľa v Bohuniciach sídli
Múzeum regiónu Bielych Karpát (Foto Roman Čerňuška)

Bohunice (nad Váhom) sú obcou ležiacou na pravej strane rieky Váh, neďaleko mesta Ilava. Na úpätí Bielych Karpát ukrývajú architektonickú skvost. Ide o kaštieľ vybudovaný v duchu historického romantizmu, vďaka ktorému na seba prevzal črty vtedajšieho moderného slohu – neogotiky.

Kaštieľ na Bohunickom návrší začal vznikať v druhej polovici 17. storočia. V tomto období patril uhorskému šľachtickému rodu Medňanských, významnej

rodine vo vtedajšom Vršatskom panstve. Spolu s meniacou sa dobou a meniacimi sa majiteľmi zo spomínaného rodu, sa formovala i vizuálna a architektonická stránka kaštieľa. Najvýznamnejšie sa o to pričínal Alojz Medňanský, ktorý v rokoch 1861 – 1864 prestaval kaštieľ do súčasnej podoby. O dva roky na to vznikla v priľahlom parku krásna kaplnka v neogotickom štýle. Jej spodné podlažie slúžilo ako hrobka spomínaného rodu a vrchné bolo miestom pre modlitby a bohoslužby.

Riznerovcovi

V 20. rokoch 20. storočia sa kaštieľ stal majetkom Žigmunda a Pavliny Riznerovcov. Majiteľ kaštieľa bol v tom čase školský inšpektor, ale čo je zaujímavejšie, bol bratom priekopníčky detskej literatúry Ľudmily Podjavorinskej-Riznerovej, o ktorej sa v súvislosti s kaštieľom traduje, že práve tu napísala svoje prelomové dielo o vrabčiakovi Čimovi. Jej neter, Žigmundova dcéra Božena Riznerová-Obrová bola svojho času významnou herečkou. Hrala napríklad vo filme *Katka* (1949) či v snímke *Láska ako trám* (1967).

V 50. rokoch bol majetok Riznerovcom odobratý vtedajším režimom. Pani Pavline Riznerovej zriadili v kaštieli malý byt, kde prežila zvyšok svojho života. Ostatné priestory kaštieľa slúžili v mene ideí režimu všetkým. Bola tu zriadená knižnica, ľudová škola, obchod. Chodilo sa sem i na „muziky“. Po udalostiach roku 1989 kaštieľ chátral až do roku 2010, kedy sa na jeho záchranu podarilo získať potrebné dotácie.

Ľudmila Riznerová,
podjavorinská spisovateľka
(Foto Roman Čerňuška)

Múzeum

Po rozsiahlych rekonštrukčných prácach v rokoch 2010–2012 bol kaštieľ sprístupnený verejnosti ako *Múzeum regiónu Bielych Karpát*. V jeho priestoroch môžete nájsť pestré expozície. S mnohými pomohli ľudia z blízkeho i širšieho okolia zapožičaním rôznych predmetov, iné vznikli zapožičaním z iných múzeí. Nielen svojím interiérom vám kaštieľ pripomenie obdobie medzivojnových a povojnových čias. Sú tu mnohé predmety, ktoré možno poznáte z obydli starých máj.

V kaštieli sú umiestnené aj „voskové“ figuríny z projektu MAS Vršatec *Významné osobnosti nášho regiónu*. Stretnete sa s Boženou Riznerovou v úlohe Katky a ďalšími historickými osobnosťami z regiónu. Expozícia zvierat a motýľov z regiónu Bielych Karpát poteší hlavne deti a milovníkov zvierat.

V galerijných priestoroch je nainštalovaná výstava diel významného akademického maliara a miestneho rodáka Jána Matejku (1919–1980). Zo sklárskeho múzea v Lednických Rovniach uvidíte u nás prierez výroby 20. storočia, vrátane predmetov, ktoré sa využívajú na ručnú výrobu skla.

Poslednou zaujímavou expozíciou je výstava motocyklov z Považských strojmi.

Rys ostrovid v expozícii
o faune Bielych Karpát
(Foto Roman Čerňuška)

Radi privítame všetkých turistov od stredy do piatku v čase od 8:00 do 16:00 a v každú nedeľu párneho týždňa od 14:00 do 19:00. Viac informácií na stránke www.facebook.com/kastielamuseumBohunice a na telefónnom čísle 0911 492 274.

Mária Čerňušková

Mgr. Mária Čerňušková (*1991) pochádza z Dubnice nad Váhom. Je kurátorkou zbierok Múzea regiónu Bielych Karpát v Bohuniciach.

Vodovod pro Horňácko

Klimatické změny nejsou planým strašením a zveličováním ze strany ekologů, jak to ještě nedávno bylo často prezentováno. Klima se opravdu mění a kromě povodní si budeme muset zvykat i na suchu.

Sucho přichází plíživě, zpočátku bez povšimnutí. Vody v potocích postupně ubývá, zvyšuje se výpar, snižuje se půdní vlhkost a dopad to má samozřejmě i na povrchové a podzemní zásoby vod. Pitná voda se už nyní a nejen u nás, ale v mnoha oblastech světa, stává strategickou surovinou.

Voda na Horňácku

O naší České republice je známo, že je střechou Evropy. Nepřítéká k nám žádná řeka, právě naopak všechny řeky u nás pramení. Jediným zdrojem vody pro nás i pro naši krajinu jsou dešťové srážky. Záleží jen na nás, jak si poradíme se zadržováním vody v krajině a s šetřením ve spotřebě vody.

V Bílých Karpatech je situace nejhorší na jihozápadě pohorí, na Horňácku. Podobně jako jinde v Karpatech se na jeho stavbě podílí geologické jednotky

flyšového pásma, které svým puklinovým prostředím neumi zadržet vodu. Vodonosné vrstvy zde najdeme podél vodních toků a jsou využitelné pro zásobování obyvatel vod v podstatě jen v údolí Veličky. Velička však se svým průměrným ročním průtokem ca 0,9 m³/s není žádným veletokem, vodonosné vrstvy jsou poměrně mělké a jímaná voda je pak ohrožena nejen co do množství, ale i co do kvality (stávající zdroje se nejvíce potýkají s problematickými hodnotami dusičnanů).

Na Horňácku je a bude vody málo. V některých obcích mají obyvatelé jen

Práce na Horňáckém vodovodu (Foto Gabriela Vlachovská)

své vlastní studny, některé obce mají své vlastní obecní nebo skupinové vodovody, ale ani ty nebudou v období sucha schopny pokrýt potřeby vody pro obyvatelstvo. O zranitelnosti Horňácka v zásobování pitnou vodou se ví dlouho a dlouho se také ve strategických dokumentech řešilo, jak a odkud zabezpečit dodávku vody.

Voda z Pomoraví

Okres Hodonin má střežní zdroje pitné vody o kapacitě ca 400 l/s v údolní nivě řeky Moravy v katastru obcí Moravský Písek a Bzenec (jímací území Bzenec - komplex). Proto se připravovala a projednávala velmi dlouho, s různým i negativním přístupem některých obcí, stavba přiváděče vody s napojením na úpravnu

VaK (Vodovody a kanalizace) Hodonin o významnosti a účinnosti této stavby a schválilo realizaci z vlastních finančních zdrojů. V roce 2016 mohlo konečně dojít k zahájení stavebních prací.

Okamžikem dokončení Vodovodu Horňácko může být ihned zahájena dodávka pitné vody do obcí Lipov, Louka, Blatnice pod Svatým Antonínkem, Hrubá Vrbka, Malá Vrbka, Kuželov a Velká nad Veličkou. v budoucnu se počítá s přepojením Žeravin, Hroznové Lhoty, Tasova, Kněždubu a Blatničky a za koncovým vodojemem ve Velké nad Veličkou se budou moct připojit i Javorník, Nová Lhota a Suchov. Některé obce stále plánují, že i v budoucnu nechají v provozu své stávající zdroje, ale uvidíme, jaká nakonec bude skutečnost.

Pokud postrádáte ve výše uvedeném výčtu některé obce Veselska, tak ty již jsou na úpravnu vody Bzenec napojeny a jsou součástí skupinového vodovodu Veselí nad Moravou - Strážnice (Veselí nad Moravou, Vnorovy, Strážnice, Kozojidky, Tvarožná Lhota, Petrov, Sudoměřice).

Letos by mělo dojít k dokončení a doufejme, že i zprovoznění celého díla, tj. 18 061 m vodovodních potrubí. Pevně věřím, že nedostatkem vody nebude Horňácko trpět, naopak bude mít po dobudování Vodovodu Horňácko zajištěny základní podmínky pro svůj život a rozvoj.

pitné vody ve Bzenci a dovedením do plánovaného vodojemu Velká nad Veličkou. Osobně jsem se v této věci aktivně angážovala více než 10 let. Nakonec se v roce 2015 podařilo přesvědčit představenstvo

**Anna Hubáčková
Ratiškovice**

Co nám říkají

vodní bezobratlí

Čertoryje, Járkovec (Foto Jitka Říhová)

Jak poznáme, že je voda v potoce či řece čistá? Nejčastěji kvalitu vody hodnotí nákladné chemické rozbory. Ale s trochou znalostí a trpělivosti můžete posuzovat vodu i vy. Stačí pozorovat, co se ve vodě pohybuje, protože někteří drobní vodní bezobratlí jsou velmi citliví na znečištění.

Takové organismy nazýváme bioindikátory, jsou to živí ukazatelé životního prostředí. Pro lepší představu se zde podíváme na různé typy prostředí, od horských potoků přes velké řeky až po stojaté vody, a jejich typické drobné obyvatele.

Horské potoky a bystřiny

Tyto vody jsou zpravidla synonymem pro čistotu. Jsou bohaté na kyslík a prosté výrazného organického znečištění. Taková místa jsou domovem podivuhodných živočichů, z nichž patří mezi nejcitlivější **ploštěnka potoční** (*ploskuľa hranatohlavá*). Tmavě hnědý, zploštělý a asi 1,5 cm veliký živočich připomíná slimáka. Jakmile však stoupne množství organických látek (např. z rozkládajících listů), klesne naopak obsah kyslíku ve vodě a následně začíná klesat i počet ploštének.

Ploštěnka potoční (Foto Matěj Zíak)

Ploštěnka nevyhází jen jako výborný ukazatel čistoty vody. Má i pozoruhodný způsob obrany. V případě podráždění či nebezpečí bleskově vyloučí kolem sebe slizový obal, ve kterém někteří drobní živočichové naleznou i smrt.

Kde ploštěnku najdeme? Je vázána především na horní toky s čistou proudící vodou a kamenitým dnem, kde žije na spodní straně kamenů, na vodním rostlinstvu a jiných ponořených předmětech.

Dalším ukazatelem čistých vod níže po proudu je **perla**. Ale nenechte se zmást. Jedná se o skupinu hmyzu – **pošvatek**, jejichž protáhlé šestinohé larvy obývají horní a střední úseky řek a potoků s dostatkem kyslíku. Larvy jsou obávanými dravci. Nepohrdnou menšími vodními organismy. Za kořisti se vydávají převážně v noci, kdy vylézají ze svých úkrytů pod kameny a s pomocí několika párů velkých očí hledají něco k snědku. Kořisti se zmocňují předními končetinami opatřenými drápkami a porcují ji velkými kusadly.

Zajímavým způsobem dýchají – využívají celý povrch těla, ale i dva štěty na konci zadečku a také vnější žábry umístěné na spodní straně těla. A aby toho nebylo málo, mají ještě jeden způsob jak získat kyslík: pošvatky umí cvičit – provádí kliky. Těmito pohyby si přihání k tělu čerstvou vodu s kyslíkem.

Po pár letech života pod hladinou nastává pro pošvatky čas na proměnu. Z larvy se stává nymfa (která nápadně připomíná dospělce) a z ní poté dospělá okřídlená pošvatka. Na tu nejčastěji narazíte koncem jara někde v lese u potoka, kde musí v rekordně krátkém čase několika hodin najít partnera a rozmnožit se.

Většina nádherně zbarvených českých perel vlivem dlouhotrvaj-

cího znečišťování a narušování vhodných lokalit ubývá a dostala se na červený seznam ohrožených druhů.

Dolní toky, stojaté vody

Ve vodě žijí další zajímaví bezobratlí, kteří však tolik nelpí na čisté vodě a dostatku kyslíku. Díky tomu mohou obsadit jak potoky a řeky na dolním toku, tak i mnohé stojaté vody. Nižší koncentrace kyslíku zde kompenzují důmyslným systémem obydlí či dýchání.

Na kyslíkový deficit větších toků se velmi dobře adaptovala celá řada druhů **chrostíků**, přesněji jejich larev. Ty si většínou staví schránky. Každá je originál a každý druh na ni využívá konkrétní materiál, nejčastěji písek, kamínky, kousky dřeva či listy. Pod hladinou tak probíhá doslova přehlídka bizarních tvarů a struktur.

Schránka zároveň slouží jako úkryt. Chrostík je s ní spojen jen pomocí háčků na zadečku, a proto ji může opustit, kdykoli si zamane, nejčastěji ale v okamžiku, kdy mu začíná být těsná.

Pošvatka rodu Perla (Foto Matěj Zíak)

Schránka je průtočná. Může ji proudit čerstvá voda kolem žaber, které z vody účinně odebírají potřebný kyslík. Takto je chrostík schopný vydržet dlouhodobě i v prostředí znečištěném. Je to však pro něj jen časově omezená schopnost a také stresová záležitost. Proto začíná raději „vyhlížet lepší zítřky“ nebo zamíří jinam.

Chrostík (Kresba Kateřina Konečná)

Vodouch stříbřitý (Foto Josef Hlíšek)

A viděli jste někdy našeho jediného vodního pavouka **vodoucha stříbřitého** (pavúka vodného)? Najdete jej s trochou štěstí v člověkem málo ovlivněných stojatých vodách. Je to obdivuhodný stavitel, který si s pomocí pavučinové konstrukce vytvoří svůj domov – vzduchový zvon.

Živobytí je to vskutku náročné. V čirých stojatých vodách, které obývá, se nemůže spoléhat na dostatečný přísun kyslíku, nota bene v létě. Den co den proto musí šplhat po vlákně či vodní rostlině k hladině a na chlupatém zadečku přinést zpět do zvonu čerstvý vzduch. Tak má zajištěný kyslík na dýchání a také stálo velikost svého příbytku. Ten by se bez pravidelné distribuce vzduchu totiž zanedlouho smršknul. Ve zvonu se vodouch také stravuje, rozmnožuje a následně i pečuje o mláďata.

Dalším specialistou na stojaté vody je **potápník vroubený**, asi 3 cm velký vodní brouk, který je právem označován za drahokam vod. Potápník preferuje

Potápník - dospělec (Foto Matěj Žiak)

málo zakalené vody. Nemusí ale stavět vzduchové zvony ani pracně lepit schránku. Všechno, co potřebuje k dýchání, nosí sebou. Pod krovkami ukrývá malou vzduchovou bublinu a kyslík z ní se mu postupně dostává systémem jemných trubiček do těla. Jméno potápník dostal proto, že stejně jako potápěč si i on s sebou nosí na zádech jakousi zásobu vzduchu. Musí ji ale pravidelně doplňovat. Jak? Připlave k hladině, špičkou zadečku ji prorazí, nadzvedne nepatrně krovky a doslova si pod ně nasaje vzduch. Tato zásoba mu podle teploty vody vystačí na několik hodin či dní.

Potápník je velmi pohyblivým broukem. Nápadně velké veslovité zadní končetiny mu umožňují na kořist rychle zaútočit. Navíc ve volné vodě musí neustále plavat. V klidu by jej totiž vzduch pod krovkami unášel blíže k hladině a on si nemůže dovolit být případným dravcům tolik na očích.

Ještě v průběhu 20. století jsme potápníky mohli spatřit téměř v každé větší „louži“. Jak ale ubývalo mokřadů a měnilo se zemědělství a hospodaření na rybnících, klesala i početnost těchto drahokamů a vymizely z řady dřívějších lokalit.

Kalné vody

Někteří drobní živočichové se doslova vyžívají ve špinavé, zahňávající vodě, kde je kyslíku jako šafránu. Příkladem jsou **nitěnky** a larvy **pakomárů**. Jejich domovem se staly velké řeky, rybníky i slepá ramena, s bahnem plným bakterií, řas a toxických kovů. I přes toto nepříznivé prostředí bychom jich na metru krychlovém klidně našli tisíce. Jak se ale vypořádají s takovým nedostatkem kyslíku? Odpověď je překvapující: v tělních tekutinách obou skupin koluje účinné barvivo pro přenos kyslíku – červený hemoglobin, stejně jako u nás, lidí.

Nitěnky lze často pozorovat, jak vykukují z bahna a vlní se jako lány obilí ve větru ve snaze zachytit to málo zbylého

Maminka i tatínek poletují kolem tebe, my však skrze hladinu pozorujeme nebe. Často stavíme si domeček z kaminků, listů či větviček. V domečku žijí jen jako larvička, při nebezpečí ucpe otvor má hlavička. Můžete mi říkat ... třeba Otík, správné jméno je však ...

O koho se jedná? (Odpověď dole)

kyslíku a co možná největší sousto bakterií a organického materiálu.

Nitěnky i larvy pakomárů mají nemalý hospodářský význam. Jsou totiž důležitou složkou potravy řady hospodářských živočichů, převážně kaprovitých ryb a vodních ptáků. Vzpomeňte si na kapra, jak dokáže zkallit rybník při hledání potravy v bahně, nebo na kachny, jejichž zobáky jsou zvláštním cedníkem na vodní faunu i flóru.

Druhů specializovaných na extrémní podmínky (znečištění) je však jen pár. Naopak místa, jakými jsou bystřiny, toky v horním a středním úseku a člověkem málo ovlivněná jezera a rybníky, nabízí do-

Nitěnka obecná (Foto Matěj Žiak)

mov nepřebemému množství druhů z říše bezobratlých i obratlovců. Přes malou velikost většiny z nich jsou to – spolu s bakteriemi – organismy, jež nasycují nespočet dalších druhů a dlouhodobě udržují čistotu našich vod.

Popřejme obyvatelům vodního mikrosvěta vitální potomstvo a zdravý domov. Přispět k tomu můžeme výrazně i my svým chováním.

Petr Večeřa
Veselí nad Moravou

Mgr. Petr Večeřa (*1987) studoval hydrobiologii na přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Od roku 2012 pracuje jako odborný pracovník v ochraně přírody, lektor a místní průvodce na Vzdělávacím a informačním středisku Bílé Karpaty.

Odpověď: chrostík

Jakub Jelínek

V letošním roce si připomínáme 175 let od narození brumovského faráře Jakuba Jelínka. Byl to muž, na jehož působení dodnes s úctou vzpomínají nejen v samotném Brumově, ale především v sousední nedašovské farnosti, při jejímž zrodu stál.

Jakub Jelínek se narodil 20. května 1842 a do Brumova přišel jako dvaapadesátiletý v červnu roku 1894. Jeho předchozím působištěm byla Velká (dnes Valašská) Bystřice. Krom duchovní činnosti se Jelínek po svém příchodu zaměřil i na ryze praktické problémy. Rychle se seznámil se situací na místě a poté zahájil nutnou obnovu jak samotného kostela svatého Václava, tak jeho okolí i farní budovy. Obnova nesla nemalé finanční zatížení a objevily se také problémy s některými řemeslníky. Jakub Jelínek však prokázal schopnost dosáhnout cíle, který si zvolil, a v relativně krátké době byly práce v kostelním areálu zdárně ukončeny.

Požáry

Ve stejné době však bylo jméno Jakuba Jelínka spojováno i s jinou skutečností. V květnu roku 1895 vypukl katastrofální požár v Nedašově Lhotě, při kterém během jednoho dne lehlo popelem více než čtyřicet domů. Oheň způsobil nebyvalé materiální škody, objevily se bohu-

žel i ztráty na životech. Hned následující den po požáru začala do vyhořelé vesnice proudit pomoc. Brumovský farář postiženým poslal obnos 50 zlatých a zařídil, aby část stavebního materiálu získaného z obnovované kostelní budovy byla převezena k druhotnému použití právě v Nedašově Lhotě. Jelínek se rovněž

postavil do čela družstva k podpoře vyhořelých, jehož jménem psal do tištěných periodik provolání s prosbou o podporu. Jeho listy s prosebnými a poté i děkovnými řádky otiskly Lidové noviny nebo kupříkladu olomoucký Našinec.

Pomocnou ruku podal Jakub Jelínek potřebným ještě mnohokrát. Díky jeho vlivu se podařilo například zmírnit následky požáru v Brumově roku 1898 nebo vystavět novou školu v Nedašově Lhotě a v Nedašově. Realizováno bylo mnoho dalších počínů v rámci života všech farních obcí, které měl Jelínek ve správě. A úspěchy měl i na poli duchovním. V jubilejním roce 1900 přijalo v brumovské farnosti svátost biřmování na 1300 farníků. Svátost přijel udělit arcibiskup Theodor Kohn. Farní obce si byly vědomy záslužného přístupu svého faráře, proto mu v roce 1903 jako výraz díky udělily čestné občanství.

Jakub Jelínek
(Foto Aleš Naňák)

Kostel

Jakuba Jelínka však čekala zásadní výzva až roku 1907, kdy se k němu dostala nesmělá prosba zástupců obcí Nedašov, Nedašova Lhota a Návonná, aby jim pomohl se zřízením samostatné farnosti a zaštil stavbu jejich vlastního kostela. Jakub Jelínek s žádostí souhlasil. Brzy začalo vyjednávání, kterého se účastnil i poslanec

zemského sněmu a budoucí arcibiskup Antonín Cyril Stojan. Stavba kostela byla zahájena slavnostním posvěcením základního kamene v červnu roku 1909 a Jakub Jelínek se zavázal podpořit výstavbu chrámu Páně značným finančním obnosem. V průběhu stavby však Jakub Jelínek začal pociťovat, že na něj stále více doléhají příznaky stáří. I přesto obstarává další podporu a ze svých prostředků hradí více, než slíbil.

V sobotu 13. prosince 1913 se Jakubu Jelínkovi přitížilo a v půl sedmé večer umírá. Pohřeb za velké účasti široké veřejnosti se konal za tři dny. Na Závrsí byl smutek násoben tím, že místní přišli o jednoho z hybatelů náročného kostelní stavby. V dopise z 6. ledna 1914 píše nedašovský starosta Martin Ptáček Antonínu Stojanovi (přepsáno s úpravou gramatiky): *Slovutný pane probošte a poslanče náš, zajisté jest Vám známo to hrozné neštěstí, které postihlo farnost brumovskou dne 13. prosince 1913, ale nejvíce naši obec. Když se donesla zpráva, že veledůst. pan farář v Brumově zemřel, my už nemáme kromě Vás, slovutný pane, nikoho, abychom se mohli s důvěrou obrátit, jedině na Vás. Já starosta obce Nedašova, bych Vás důst. pane prosil, kdybyste byl tak dobrý a přišel do Nedašova nějaký pořádek udělat...*

Arcibiskup Stojan prosby nedašovských vyslyšel a ze své pozice se snažil dostavbu závrského kostela podpořit. Byl to také on, kdo 25. března 1916 provedl slavnostní benedikaci dokončeného kostela Nanebevzetí Panny Marie.

O výjimečnosti Jakuba Jelínka a vztahu, který k němu zejména Závrsí prožívalo, svědčí i skutečnost, že v srpnu roku 1939 došlo k slavnostnímu přenesení ostatků Jakuba Jelínka na nedašovský hřbitov a jejich uložení do kněžské hrobky.

Aleš Naňák

Nedašovská kapela při průvodu při přenesení ostatků J. Jelínka (Archiv Obce Nedašov)

Vzpomínky na Jakuba Jelínka

Mezi lidmi se na faráře Jakuba Jelínka i později často vzpomínalo. Když Julius Šobr pro Noviny zpod Radhoště v roce 1924 napsal text „Z panství Brumovského“, v němž zachytil vzpomínky vyprávěče Moravčika, je tam krom ostatního věnována pasáž i Jakubu Jelínkovi. Moravčík ho popisuje jako bodrého muže s nesporným smyslem pro humor. Zmiňuje samozřejmě jeho budovatelskou činnost a pomoc chudým. Zajímavý je i Moravčíkův osobitý pohled na Jelínkovo stáří, kdy už se u kněze projevovala únava a jistá nevrstlost.

K dalším pozoruhodným vzpomínkám, které popisují Jelínkovo působení, je příběh vyprávěný Ludmilou Lysáčkovou z Bylnice. Ta ještě v roce 2009 krátce před svou smrtí zmiňovala událost, při níž byl přítomen její tatínek. Stalo se to za tuhé zimy před první světovou válkou. Jakub Jelínek zůstal bez otopu a otci Ludmily Lysáčkové se podařilo mezi brumovskými pro faráře vyzkoušet dřevo. Vděčnému knězi dovezl první fůru, složil ji na farním dvoře a vrátil se pro druhou. Když i s ní později mířil k faře, uviděl, jak kdosi ze složeného dřeva ubírá. Vztekem běžel ke zloději a zle se na něj obořil. V tom však Jelínek vyšel z budovy s tím, že nebožáku dřevo věnoval, jelikož mu doma mrzne celá rodina, kdežto on je na faře sám...

Dodejme, že organizaci převozu ostatků zajišťoval nedašovský administrátor František Půček a z Brumova byla rakev nesená v průvodu krojovaných, dechové hudby, hasičů i orlů, aby alespoň touto formou projevil a zdůraznil úctu člověku, kterého ctili jako mecenáše a neúnavného zastávce samostatně nedašovské farnosti.

Původní podoba kněžské hrobky v Nedašově (Archiv Vojtěcha Káňi)

RECENZE

Jak se rodila fotokniha o Lopeníku

S chutí do toho, půl je hotovo. Přesně takto jsem se vrhla na půjčování fotek z celého Lopeníku.

Už dlouho tady nebydlím, ale jezdím sem často. Dříve za rodiči, teď do lesa na medvědí česnek, nebo jen tak načerpat energii mého dětství a mládí. Sama nevím, jestli je to vzduch, vzpomínky či duch místa. Zavolá a musíte jít! A já šla a zašla jsem i na místa, kde jsem nikdy nebyla.

Fotky z dneška nebo loňska udělají radost, ale jejich význam roste časem. Vše je jasné původním majitelům. Kde, kdo a kdy se fotil i důvody focení. Vidíte tu fotku procesí nebo průvodu (protože každá doba to nazve jinak), nejenomže vidíte konkrétní lidi, ale celou stráž Lopeníku.

Kde byla jaká chalupa, která dnes už není, nebo dostala úplně jiný půdorys. To všechno na fotkách uvidíte, ale už nevidíte tu dřinu, pot a slzy. Vzpomínáte jen na to pěkné. Tolik práce bývalo, a přesto si naše matky a jejich matky našly čas a vyšivaly kroje, ubrusy, přehozy aj. Z pařezů někdo udělal samorosty. Košíky nebo pomlázky napletl nejdříve z otců.

Fotokniha je věnována právě jim, našim předkům, co pro nás zúšlechťovali tuto neúrodnou krajinu. Louky v Bílých Karpatech jsou plné orchidejí, díky předkům, kteří ty louky kosili. To jsme se dověděli až nedávno. Často jen díky cizím očím a jejich postřehům, mnohdy až to opustíme, si uvědomíme, jak to tu máme rádi. Že nás sem něco volá a to něco nás tu nabíjí. Všechno kolem nás tvoří krajinu našeho domova. A protože předkové nechali pro nás tuto krajinu a neměli takové záznamové prostředky, jako máme my nyní, nechala jsem aspoň pro ně jejich částečný záznam snad i pro generaci příští.

Svým následovatelům si dovoluji poradit toto. Najděte si pomocníka a rozdělte si práci. Při půjčování fotek

choďte s ukázkou díla, abyste lidi přesvědčili, aby vám půjčili své fotky - nejlépe popsané jmény osob a rokem focení. Pište si víc poznámek a zaznamenejte vzpomínky těch, co fotky půjčují. Hýčkejte si pamětníka, který ověří vaše záznamy. Tak s chutí do toho...

**Veronika Králíková
Uherský Brod**

*Veronika Králíková (*1953) je autorkou fotoknihy Lopeník 1900-2010. Publikaci formátu A4 na šířku a rozsahu 122 stran lze objednat na obecním úřadě Lopeník. Cena je 1250 Kč.*

Archiv Antonína Vráblíka

Vršatec

Vršatec (Foto Vojtěch Káňa)

Tak blízko a přece tak vzdálený. Vršatec. Je na slovenské straně, v jiném státě. Mluví se tu jinou řečí, pálenka se pije z větších štamprií a lidé mají jinou mentalitu. A přece je od nás vzdálený jen několik kilometrů.

Už moji předkové tato místa rádi navštěvovali. Chodili z Návojně v zimě, v létě pěšky. Někdy na Vršatci i tábořili a seděli u ohně za svitu měsíce, který se odrážel od vápencových skal. Po krajině byly roztroušené salaše, kde bačové přes léto pásli ovce a dělali dobrý ovčí sýr. Tento kraj s hradní zříceninou opředenou mnoha bájnými pověstmi učaroval mému strýci Josefu Káňovi natolik, že napsal a jeho syn Petr později knižně vydal „Vršatecké pověsti“.

Babky

Cesta na Vršatec existuje mnoho a každá má své kouzlo. Dá se jít z Moravy přes Holý vrch, z Vlárského průsmyku přes Sidonii, z Bolešova, z Pruského po silnici, nebo po turistické značce a také z Červeného Kameňa. Tato cesta je nejkratší a možná také nejzajímavější. Auta necháme na návsi u krčmy a odtud se vydáme po značené žluté turistické cestě směrem na Vršatec.

Za zády necháme krásné červenokameňské bradlo a před námi se objeví začátek vršateckého bradla, Babky. Od turistického přístřešku vede naučná stezka Vršatská bradla.

Turistická značka, která jde po vrstevnici a trochu nás ukolébá před následným strmým stoupáním, pokračuje kolem studánky. Zde se můžeme osvěžit a odpo-

činout si. Dále pokračujeme přes bývalý pasínek, který je už ale zarostlý náletem a splývá s okolním lesem. Kdo by řekl, že se tu nachází i ledová jeskyně? Je to vlastně skalní průrva kdesi do hloubi skály. I v tom nejparnějším létě z ní vane chlad a po celý rok je zde led! Poloha jeskyně a tajemno nitra země mají za následek, že voda, která tu v zimě zmrzne a promění se v led, vydrží v této podobě až do další zimy.

Chmeřová

Pokračujeme dále do kopce. Po levé straně máme stále mohutné vršatecké bradlo. Když vyjdeme z lesa, pokračujeme po zarůstající louce až do sedla. Před námi se otevře krásný pohled na skály

s hradní zříceninou. Pokud chceme vidět opravdu nejdál a co nejvíc, tak se dáme vpravo na nejvyšší vrchol Chmeřová (925 m). Cesta není dlouhá, ale náročná. Na vrcholu nás čeká výhled na celé Pováží a na Moravu. Ten krásný výhled za tu námahu určitě stojí.

Chmeřová je záhadná hora, která má tvar vyhaslé sopky a skrývá propast. Prý z ní občas stoupá pára, až to nahání strach. Propast je částečně prozkoumána amatéry několik desítek metrů do hloubky. Další průzkum znemožňují úzká místa a sesuv kamení. Na úbočí Chmeřové z moravské strany se nachází výchoz radiolaritu barvy hnědé a červenozelené. Ten se používal k výrobě různých nástrojů, stejně jako známý pazourek.

Vršatská bradla, 2017 (Kresba Luděk Káňa)

Skalni

Když sestoupíme ze sedla na parkoviště a dáme se doprava po modré značce, narazíme na místo, které se nazývá Skalní. To proto, že zde cesta prochází úzkou skalní branou a snad tu stávala i hradba. V těchto místech můžeme najít zkamenělé šneky, či jiné mořské živočichy, kteří se zde hojně vyskytují. Naskytne se nám krásný pohled na zbytky hradní zříceniny, kdysi mohutného hradu, který začal pustnout počátkem 18. století.

Hrad Vršatec, 2007 (Foto Vojtěch Káňa)

Cestou se můžeme osvěžit chladnou vodou z vávola u cesty, kterých zde dříve bývalo rozeseto po kraji nespočet. Vrátime se na parkoviště, polní prašná cesta se změní na asfaltovou a my se ocitáme v místech kdysi překrásné krajiny. Ještě po válce tu nebylo nic než louky, stromy a skály. Pak ale nastalo budování socialismu a zbrojovka z Dubnice si zde začala stavět betonové rekreační středisko. Vyrstl zde hotel, pionýrský tábor, koupaliště a plno chat. Po dočasném chátrání po sametové revoluci je zde dnes znovu funkční Hotel Vršatec a zatím nefunkční, přestavěná hlavní chata.

Když se dáme z parkoviště směrem do dědiny, před námi je vstupní brána, kterou tvoří zářez silnice. Tento při budování silnice odstřelili vojáci v šedesátých letech minulého století.

Vršatecké Podhradí

Než sestoupíme dolů do dědiny, musíme navštívit i zdejší hradní zříceninu. Po klikaté cestičce můžeme vystoupat až

na vrchol skalního masívu, který se majestátně tyčí nad dědinou a jehož úpatí nezadržitelně zarůstá vegetací. Protáhneme se skalní štěrbinou se strachem, aby nás nezavalil obrovský balvan vklíněný ve skalní rozsedlině. Pak nahlédneme do jeskyně, patrně vyhloubené lidskou rukou, a ocitáme se těsně pod vrcholem u zbytků hradní věže.

Před námi se otevírá výhled na Vršatecké Podhradí a celé Pováží v pozadí se Strážovskými vrchy. Pod sebou máme prudký sráz, až se nám tají dech.

Při sestupu do dědiny si všimneme v jedné zahradě velkého kamene. Ten se údajně jednou při bouři utřhl a zřítíl se do údolí. Na terase místní hospody si můžeme dát malé občerstvení s výhledem na hradní bralo.

Zpáteční cesta

Od hospody se vrátíme několik metrů zpět a odbočíme vpravo po modré turistické značce. Když procházíme dědinou, všimneme si, že v této části jsou v podstatě všechny domy stejné. Je to důsledek ničivého požáru, který dne 7. 8. 1962 strávil značnou část obce. Na místě původních domů byly vystavěny jednotné rodinné domky.

Když mineme poslední stavení, pokračujeme v cestě do údolí. Krajina v mnohém připomíná tatranskou. Rozsáhlé louky s bohatou květenou, stáda ovcí a v pozadí tyčící se skály. V lese můžeme obdivovat nádherný vodopád, kdy se voda valí po kamenech z úpatí Babek. V létě je to příjemné osvěžení. A nyní podél potoka dojdeme až k dnešnímu cíli naší cesty, odkud jsme ráno vyrazili. Nádherný to výlet!

Vojtěch Káňa
Brumov-Bylnice

*Ing. Vojtěch Káňa (*1964) prožil mládí na Závříví v Návojně. Zajímá se o historii, zvláště rodného kraje, o kterém píše a kronikaři.*

Pohlednice Vršatce, asi 60. léta 20. století

Chráňme Vršatec spolu!

Pri turistike na Vršatci sa návštevníci pohybujú v prírodných rezerváciách a území európskeho významu s najvyšším stupňom ochrany. To znamená, že pohyb návštevníkov je dovolený len po značkovaných turistických chodníkoch.

me porušovanie zákazu pohybu mimo turistických trás. Ľudia sa chcú fotografovať na najneprístupnejších skalách, hľadajú a zakladajú geocachingové skrýše, hľadajú jaskyne a priepasti, zbierajú chránené rastliny a živočíchy, robia si ohníky priamo medzi skalami Babiek. A priestor

dujú územie, kde sa jasoň vyskytuje a monitorujú pohyb návštevníkov. Za porušenie zákazu vstupu a pohybu mimo turistického chodníka možno dostať blokovú pokutu až do výšky 66 EUR.

Starostlivosť

Chcete prírode Vršatca pomôcť? Možnosti je viacero. Čistenie zarastených plôch pod hradnou skalou, nad Vršatským Podhradím, pod sedlom Chmeľovej či na úpätí Červenokamenského brala zabezpečuje Správa CHKO s pomocou dobrovoľníkov, dodávateľov, miestneho urbáru a obce Červený Kameň už niekoľko rokov. Prvá tohoročná brigáda „pre jasone“ už bola 22. apríla 2017, ďalšia bude v jesenných mesiacoch.

Plochy očistené od náletu krovia potrebujú následnú starostlivosť, ideálna je pastva kôz, pastierov s kozami je však nedostatok. Pastva kôz na vyčistených svahoch nad Vršatským Podhradím v roku 2015 významne pomohla motýľom, v roku 2016 sme tu zistili vysokú koncentráciu jasoňov.

Aj náučný chodník a jeho vybavenie stále potrebujú údržbu, pri ktorej môžu byť dobrovoľníci nápomocní. Môžu sa zapojiť aj do stráženia jasoňov a zlepšovania informovanosti turistov.

Pre bližšie informácie kontaktujte Správu CHKO Biele Karpaty Nemšová, +421 (0)32 659 83 87, e-mail: katarina.rajcova@sopsr.sk.

**Katarína Rajcová
Nemšová**

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
Správa Chránenej krajinnéj oblasti Biele Karpaty

Jasoň červenoooký (Foto Marián Filípek)

Jaskyne sú podľa zákona o ochrane prírody a krajiny prírodnými pamiatkami. Pokiaľ nie sú oficiálne sprístupnené, je zakázané do nich vstupovať, táboriť a bivakovať v nich, rušiť pokoj a ticho, rušiť tam prebývajúce živočíchy, zbierať nerasty, skameneliny a archeologické artefakty.

Osobitnou kategóriou je hradné bralo so zrúcaninou hradu, ktoré je vyhlásenou prírodnou rezerváciou od roku 1970. V súčasnosti tam nevedie žiadny oficiálny značkovaný turistický chodník! Samozrejme, turisti hrad navštevujú na vlastnú zodpovednosť. Najmä z dôvodu ochrany prírody, ale aj bezpečnosti ľudí neodporúčame návštevu horného hradu a pohyb po skalách na vrchole hradného brala.

Poškodzovanie prírody

Vršatec vždy bol atraktívnou lokalitou, zvlášť obľúbenou medzi turistami z Českej republiky. Vďaka za to aj dobrej dostupnosti a vybavenosti (parkovisko, sieť turistických chodníkov). Od roku 2010 slúži návštevníkom okružný náučný chodník *Okolo Vršatca – koruny Bielych Karpát* s dvoma odpočívadlami a desiatimi informačnými tabuľkami.

Napriek turistickej infraštruktúre a snahe informovať návštevníkov o možnostiach ich pohybu stále zaznamenáva-

pre „divočinu“ sa stále znižuje. V honbe za seľičkom v skalách zabúdajú, že sú v území, kde hniezdi sokol sťahovavý, kde žije možno najbohatšia slovenská populácia motýľa jasoňa červenoookého, kde sú podzemné priestory útočiskom netopierov. Tieto vzácne chránené živočíchy sú zvlášť citlivé v čase rozmnožovania, kedy ich vyrušenie môže mať fatálne dôsledky. A to sme nespomenuli množstvo ďalších vzácných obyvateľov skalných biotopov.

Dodržujme pravidlá

Apelujeme na všetkých návštevníkov Vršatských bradiel, aby dodržiavali pravidlá pohybu v chránenom území a dbali na ochranu prírody i vlastnú bezpečnosť. Zvlášť v čase rozmnožovania jasoňov červenoookých v mesiacoch máj až júl je Vršatec určite najstráženejším chráneným územím na Považí. Stráž prírody, Štátna ochrana prírody SR, Polícia SR, vedci i dobrovoľníci sle-

Infraštruktúra pro turistov (Archív CHKO Biele Karpaty)

Nové lúčne územia Natura 2000

Navrhované územie európskeho významu Šmatlová (Foto Katarína Rajcová)

Druhé rozšírenie súvislej európskej siete chránených území Natura 2000 na Slovensku (tzv. C etapa) sa po 5 rokoch priprav dostáva do záverečnej fázy – prerokovania s vlastníkmi. Budú ich výsledkom aj nové lúčne územia v Bielych Karpatoch?

V roku 2012 sa konalo rokovanie SR s Európskou komisiou na posúdenie, či aktualizovaný národný zoznam území európskeho významu (ÚEV) je dostatočný. Zo záverov opäť vyplynula povinnosť vymedziť nové lokality a overiť výskyt niektorých druhov európskeho významu. Štátna ochrana prírody SR pripravila odborný návrh na 189 nových území európskeho významu na výmere 43 500 ha, čo je 0,9% z výmery Slovenska.

Pod gesciou Ministerstva životného prostredia SR sa v jarných mesiacoch roku 2017 navrhované územia prerokujú s ich vlastníkmi a užívateľmi. Súčasťou rokovania bude najmä odôvodnenie zaradenia lokality do národného zoznamu, vymedzenie činností, na výkon ktorých je potrebný súhlas alebo výkon ktorých je zakázaný, a spôsob náhrady za obmedzenie bežného obhospodarovania.

Nové lokality

Jedným zo žiadaných biotopov, ktoré podľa názoru Komisie neboli dostatočne zastúpené v existujúcich územiach Natura 2000, sú teplo a suchomilné travinno-bylinné a krovinové porasty na vápnom substráte s výskytom vstavačovitých rastlín.

Takou je lokalita **Hrehorkové** v Mikušovciach na severovýchodnom okraji CHKO Biele Karpaty, kde sa vyskytuje hmyzovník (*toič čmelákovitý*) Holubyho, vstavač purpurový (*nachový*) a viacero vzácných druhov motýľov.

V Lednici sa nachádzajú dve navrhované územia **Závlačná** a **Šmatlová**. Šmatlová je druhovo bohatá ovsiková lúka, kde bol zistený výskyt kriticky ohrozenej rastliny bledavky (*snědka*) guľatoplodej. Vo vlhkejších častiach možno nájsť mečik škridlicovitý, z chránenej fauny napríklad ohniváčika veľkého (*černočárneho*) či kunku žltobruchú. Suchšie biotopy na Závlačnej s rozptýleným krovím sú útočiskom motýľom. Žije tu napr. vzácny priadkovec (*bourovec*) trnkový.

Javorec v oblasti Myjavských kopaníc predstavuje lúky, kde rastie krvavec lekársky (*toten*), dôležitá živná rastlina pre motýle modráčiky.

Rozšírenie existujúcich území

Najväčšie územie európskeho významu v CHKO Biele Karpaty **Holubyho kopanice** by po schválení návrhu mohlo byť rozšírené až o 422 hektárov lúk, pasienkov a sádov v Bošáckej a Moravskoleskovej doline, ktoré sú významné najmä výskytom vzácných druhov motýľov: žltáček zanovářový (*žlutásek barvoměnný*), modráček bahňákový, modráček krvavcový (*očkovaný*), ohniváček veľký, priadkovec trnkový, spriadač (*přástevník*) kostihojový. Lúčne časti, dôležité pre prosperitu populácie jasoňa červenoookého a chochlač-

kového, budú pridané aj k ÚEV **Vršatské bradlá**.

Rozšírenie siete území európskeho významu o nové hodnotné lokality je pre ochranu prírody vždy prínosom. Ostáva len dúfať, že pre vlastníkov území tiež. Veď mať vo vlastníctve či užívaní naturálne územie znamená aj možnosť získať podporu z Programu rozvoja vidieka či kompenzáciu za znevýhodnenie z dôvodu ochrany prírody.

Katarína Rajcová

Bledavka guľatoplodá na Šmatlovej (Foto Iveta Škodová)

Přeshraniční ohlédnutí za projektem LIFE+

Mozaikové kosení, Vojšické louky (Foto Libor Ambrozek)

Jedna z nejsilnějších biblických myšlenek praví, že kdo položí ruku na pluh, nemá se ohlížet zpět. Projekt LIFE+ na ochranu motýlů, financovaný Evropskou komisí, který skončil o Silvestru roku 2016, si však ohlédnutí rozhodně zaslouží. Leccos naznačuje už jeho publicita na stránkách tohoto časopisu.

Z mnoha hledisek byl totiž skutečně výjimečný. Už kvůli délce trvání – celých šest let – nebo kvůli svému rozpočtu, který činil úctyhodných 170 milionů korun. Úžasným přínosem bylo prohloubení

česko-slovenské spolupráce: vedle obou správ CHKO se na něm významně podílely dvě základní organizace Českého svazu ochránců přírody (ČSOP) a jedna z nejaktivnějších slovenských „nevládek“ BROZ. Díky projektu jsme navázali spolupráci s desítkami vlastníků a zemědělci, setkávali se se starosty, vznikl nádherný výukový program, jehož prostřednictvím se tisíce dětí seznámily s tajemstvím louky.

Péče o louky

Největší užitek z projektu však měla bělokarpatská příroda – 80 procent finan-

cí bylo využito na nákup techniky a péči o naše travní porosty. Plocha, kterou se nám dařilo celou dobu projektu ošetřovat, dosáhla celkové výměry 1370 hektarů. Jednalo se převážně o rozsáhlé květnaté louky v maloplošných chráněných územích a I. zónách v jižní části Bílých Karpat, které byly koseny tzv. mozaikovou sečí probíhající zpravidla ve třech termínech.

Na Kopanících a jižním Valašsku šlo vedle rezervací hlavně o menší výměry soukromých vlastníků, kteří stále ještě udržují pozemky kolem svých usedlostí. Shrnutí do tří vět působí tato aktivita téměř idylicky. Skrývá se za ní však obrovské množství práce. Nemyslím tím jen vlastní kosení, hrabání a odvoz sena z lokality, za což patří všem velký dík. Na začátku projektu jsme obeslali na 1800 vlastníků, zda chtějí pozemky ve vybraných 95 lokalitách udržovat sami nebo má zhotovitele zajistit správa CHKO. Výsledkem bylo několik desítek nových dohod na kosení či pastvu.

Spolupráce s vlastníky

Oslovení vlastníků považují za jeden z největších úspěchů projektu LIFE+. Byla to definitivní tečka za minulostí, v níž státní ochrana přírody udržovala chráněná území bez výraznější spolupráce s jejich majiteli. Výhoda tohoto přístupu ještě více vynikla při další aktivitě – čištění ploch od náletu dřevin. Původní závazek se díky zájmům vlastníků podařilo několikanásobně překročit: místo původně plánovaných 36 hektarů bylo obnoveno 110 hektarů často už několik desítek let zarostlých luk a pastvin!

Zvláště na Kopanících byl o „nálety“ mimořádný zájem. Podařilo se tak spojit, jak někdy v nadsázce říkám, krásu a užitek. Vlastníci dostali peníze na vyčištění vlastních pozemků, na nichž začali znovu hospodařit (většinou pást). My máme radost z obnovy původní pestré mozaiky zdejší krajiny, která skýtá útočiště hmyzím druhům, jinde už vyhubeným.

Průzkum motýlů

Projektu LIFE+ také vděčíme za mimořádnou prozkoumanost motýlí fauny. Dvacítka regionálních odborníků se po tři sezóny věnovala všem zákoutím Bílých Karpat a pátrala po všem zajímavějším, co mělo barevná křídla... Výsledkem je hodně přes 28 tisíc záznamů, které obohatily nejen naše znalosti, ale i databázi ochrany přírody. O získané poznatky jsme se rádi podělili na každoročních setkáních se starosty i zemědělci.

Pastva ovíec po vyčištění od náletu dřevin (Foto Katarína Tuhárska)

Propagace a osvěta

Mnoho lidí dnes vnímá dění kolem sebe jen skrze mediální ozvěnu. Propagace proto byla důležitou součástí projektu. ZO ČSOP Bílé Karpaty vydala moc pěknou brožuru pro zemědělce i všechny milovníky přírody, kde představuje zásady péče o vzácné druhy motýlů a jejich typické lokality. Díky finančním možnostem se podařilo natočit i krátký film, který představuje nejvzácnější bělokarpatské druhy motýlů i s jejich vývojovými stadii. Ve stejném duchu byla vyrobená výuková pomůcka na DVD. Nejvýznamnějším mediálním počinem se však stala produkce 3D filmu Bílé Karpaty – *Tajuplný svět*, který bude jistě ozdobou plánovaného Domu přírody Bílých Karpat ve Veselí nad Moravou. Velmi úspěšný byl i výukový program, při kterém se s tajemstvím louky seznámilo přes 2800 dětí ze všech typů škol.

Výukový program Tajemství louky probíhal i venku. (Archiv VIS Bílé Karpaty)

tedy čeká další pokračování – tentokrát v poněkud menším rozsahu, ale s expanzí na sever do CHKO Beskydy. Hlavní roli budou opět hrát vzácné druhy hmyzu. Pozornost bude zaměřena na pastvu v lesích a obnovu pařezin. Se čtyřmi tiskacími písmenky s plusem na konci se tedy čtenáři časopisu budou setkávat i nadále. ☺

Do projektu Motýle 2.0 sme sice z objektivných príčin prizvani neboli, ale veľmi nádejne sa javí pripravovaný viacročný celoslovenský projekt zameraný na ochranu jasoňa červenookého a žltáčka zanoväťového. Samozrejme s využitím európskych finančných mechanizmov, bez ktorých by slovenská ochrana prírody hrala oveľa nižšiu ligu.

*Modrásek očkováný
(Foto Libor Ambrozek)*

Pointa na závěr? Povzbuzení úspěchem tohoto projektu, napsali jsme a na Evropskou komisi podali loni na podzim novou žádost. Byli jsme mile překvapeni, když letos začátkem jara přišla z Bruselu pozitivní zpráva. Bílé Karpaty

Keď dvaja robia to isté...

Aj na slovenskej strane Bielych Karpát sme ciele projektu splnili. Bolo to však „s odretými ušami“ a s oveľa väčšími problémami a komplikáciami. Dôvodov je viacero, ale ten najhlavnejší je iné, starostlivosti o prírodu oveľa nevhľadnejšie smerovanie a nastavenie procesov v štátnej ochrane prírody už od úrovne Ministerstva životného prostredia SR. Pokým bude pretrvávajúť tento stav, nebude reálne, aby do cezhraničných projektov vstupovali slovenské subjekty ako plnohodnotní partneri (tak ako to bolo v projekte LIFE+ Motýle ČR - SR), ale len ako trpené privesky. Len jeden príklad za všetky. Ťažiskovú aktivitu – manažment projektových lokalít (odstraňovanie náletu, kosenie a pastva) – na slovenskej strane mohol robiť iba jeden subjekt, víťaz verejného obstarávania. O dohodách s majiteľmi alebo užívateľmi jednotlivých lokalít sme mohli iba snívať.

Monitorování motýlů (Foto Jitka Říhová)

Zocelenie a poďakovanie

Čo fa nezabije, to fa posilní. Túto skúsenosť si Správa CHKO Biele Karpaty, ako aj ostatní slovenskí partneri – Správa CHKO Malé Karpaty a Bratislavské regionálne ochrannárske združenie – overili počas šiestich rokov trvania projektu. Naučili sme sa viac spoliehať na vlastné sily, lepšie sme spoznali oiazistné hodnoty Bielych Karpát, vieme sa lepšie „predať“ i komunikovať a rozhodne neplánujeme sedieť v budúcnosti za pecou so založenými rukami.

Poďakovanie zvyčajne býva v takýchto situáciách formálnou povinnosťou. Mne sa však tlačí do klávesnice ako vnútorná nevyhnutnosť. Chcem úprimne poďakovať nielen kolegom zo Správy, z projektového tímu či Riaditeľstva Štátnej ochrany prírody SR, ale hlavne obyvateľom a návštevníkom Bielych Karpát, ktorých naše snaženie aspoň o piad' posunulo k lepšiemu poznaniu a pochopeniu toho, čo máme všetci radi a čo spoločne obdivujeme – bielokarpatskú prírodu.

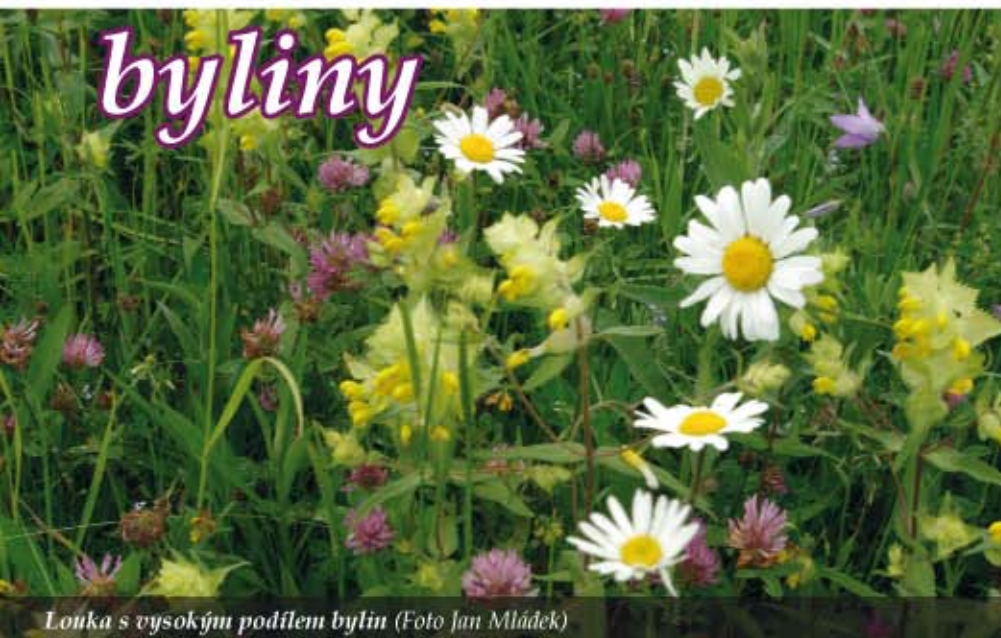
Libor Ambrozek (Správa CHKO Bílé Karpaty)
Drahomír Stano (Správa CHKO Biele Karpaty)

Větší podrobnosti o projektu lze najít v publikaci „Integrovaná ochrana vzácných druhů motýlů nelesních stanovišť v České republice a na Slovensku“ (tzv. Layman's report).

Technika zaobstaraná v rámci projektu výrazne zefektívnila manažmentové zásahy v projektových lokalitách (Foto Sylva Mertanová)

K čemu jsou v loukách dobré byliny

Louka s vysokým podílem bylin (Foto Jan Mládek)

Volně rostoucí byliny, v představách běžného člověka kytky dávající potravu včelám a hrstce nadšenců surovinu na čaj proti různým neduhům, se dostaly na okraj zájmu současné ekonomicky smýšlející společnosti. Pro většinu dnešních zemědělců jsou to plevele, které berou na loukách prostor travám i jetelovinám a znehodnocují kvalitu sena. Ale jaký je jejich opravdový význam na loukách, v seně pro dobytek?

Zemědělci, agronomové i firmy produkující osevní směsi se tváří, že moc dobře vědí, jak má vypadat správné druhové složení luk a pastvin pro dobytek. To, že je něco s produkčními porosty špatně, člověk pochopí až při pohledu na pytle jemně mletého vápnatého dolomitu s popisem „krmná surovina“. Ano, je to tak! Kravám chybí minerály a významnou složkou krmných směsí je namletá hornina s vysokým obsahem vápníku (Ca^{2+}) a hořčíku (Mg^{2+}).

Vápník a hořčík

Z jaké potravy hospodářská zvířata dvoumocné minerály dříve získávala, když nedostávala minerální doplňky? Pravděpodobně

nebyly potřeba, protože louky a pastviny s pestrou paletou bylin tyto minerály skotu poskytovaly.

Vápník s hořčíkem musí být v krmné dávce v určitém množství nejen proto, že je krávy potřebují pro stavbu kostry (vápník) a správné fungování svalů i nervů (hořčík). Tyto dva prvky také zajišťují v bacheru (prvním žaludku) přežvýkavců neutrální pH (6,5–7,0), při kterém dobře funguje rozklad celulózy – hlavní složky rostlinné hmoty. Naopak při jejich nedostatku brzy vzniká v bacheru kyselé prostředí

(pH < 5,5) – tzv. acidóza, kterou například v Holandsku trpí zvířata na 30% farem se stájovým výkrmem skotu.

Jinými slovy, řada indicií nasvědčuje tomu, že vápník s hořčíkem jsou velmi důležité pro trávení u všech přežvýkavců (tj. u nás skotu, ovcí, koz nebo jelenů). Znamená to pak, že biomasa v lučních porostech bohatých na byliny, tedy i vápník a hořčík, má vysokou stravitelnost? Na bělokarpatských loukách i pastvinách byliny běžně tvoří 50% biomasy.

Výzkum

S využitím našich dlouhodobých pokusů v Bílých Karpatech jsme se proto rozhodli otestovat, zda jsou vápník a hořčík lepšími ukazateli stravitelnosti rostlinné hmoty než jiné více oceňované živiny. Například dusíkem a fosforem se běžně hnojí a jejich vysoké koncentrace v pící byly spolu s nízkým obsahem sušiny v listech vždy přijímány jako nejlepší ukazatele dobře stravitelné hmoty.

V letech 2011–2012 jsme na dvou lokalitách (Brumov-Bylnice, Lopeník) ve třech typech porostů (kosená louka, pastvina, ladem ponechaný porost – viz obrázek dole) a ve třech termínech (květen, červen, červenec) odebírali vzorky. Vždy na nové ploše velikosti 1 m² (s prvním jarním nárůstem biomasy) jsme nejdříve zaznamenali všechny přítomné rostliny a pak ostříhali nadzemní rostlinnou hmotu ve výšce 5 cm jako při seči. V laboratorii byly u všech 180 sebraných a vysušených vzorků stanoveny koncentrace dusíku, fosforu, draslíku, vápníku i hořčíku a také

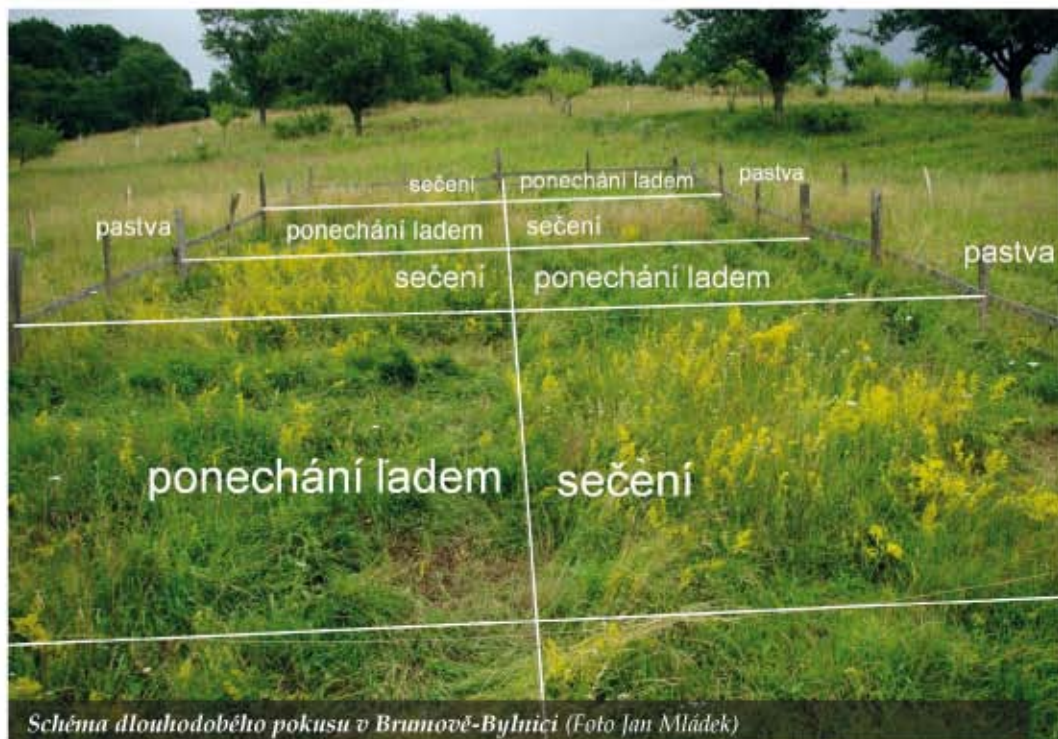

Schéma dlouhodobého pokusu v Brumově-Bylnici (Foto Jan Mládek)

změřena stravitelnost ve zkumavkách: jed-
na pomocí bachorové šťávy a druhá enzy-
my (pepsinem a celulázou).

Výsledky

Ze statistického hodnocení vyply-
nulo, že vysoká koncentrace dusíku je
ukazatelem dobré stravitelnosti pouze
brzy na jaře (květnové odběry), ale již ne
v dalších termínech během sezóny. Lépe
než dusík nebo šfavnatost poukázal na
dobrou stravitelnost vysoký podíl bylin.
Avšak jako výrazně nejlepší ukazatel stra-
vitelnosti se osvědčil součet koncentrací
vápníku a hořčíku. Čím byl součet vyšší,
tím lepší byla stravitelnost vzorku v rámci
daného termínu odběru. Vysoké koncen-

trance vápníku a hořčíku mají dvouděložné
byliny (v případě vápníku přibližně trojná-
sobné a u hořčíku asi dvojnásobné kon-
centrace oproti travám), protože jejich bu-
něčné stěny tvoří dobře stravitelné pektiny
bohaté na vápník.

Shrnutí

Byliny potřebujeme v lučních nebo
pastevních porostech nejen pro potěchu
oka, pastvu včel i jiného hmyzu, ale také
pro zajištění dobré stravitelnosti píce. By-
liny pravděpodobně zvyšují i stravitelnost
biomasy trav ve smíšených krmných dáv-
kách udržením neutrálního pH v bachoru.
Měly by proto mít v produkčních loukách
a pastvinách větší zastoupení. V ekono-

micky vyspělejších zemích na to již před
pár lety přišli a do produkčních osevních
směsí na zemědělské pozemky začínají
přidávat kromě jetelovin, které vážou du-
sik, také třeba čekanku nebo jitrocel.

Jan Mládek a Pavla Mládková
Návojná

Mgr. Jan Mládek, Ph.D. (*1978) je
rostlinný ekolog na katedře ekologie
a životního prostředí Univerzity Palac-
kého v Olomouci. Mgr. Pavla Mládková
(*1977) se věnuje statistické analýze
dat a je studentkou doktorského progra-
mu na katedře ekologie České zemědě-
lské univerzity v Praze.

TAJEMSTVÍ PŘÍRODY

Ptáci našich luk

V Bílých Karpatech a jejich pod-
hůří se vyskytuje přibližně 200 druhů
ptáků. Z tohoto počtu zhruba polovi-
na zde i hnízdí a vyvádí svá mláďata.
Území je však do značné míry ornitolo-
gicky neprobádané. K potvrzení výsky-
tu nových ptačích druhů tak dochází
i v současné době.

I když Bílé Karpaty nejsou top-or-
nitologickou lokalitou naší republiky, stávají
se často místem zájmu ornitologů, kteří se
snaží nalézt druhy, které by se zde teore-
ticky mohly vyskytovat, ale dosud je nikdo
nepotvrdil.

Bélokarpatské louky se vyvíjely
po staletí a s nimi se vyvíjelo nejen rost-
linné, ale i živočišné společenstvo, včetně
ptáků. Někteří vymizeli, jiní se objevili. Za-

příčinil to jednak člověk, jednak klimatické
změny.

Ostatné nejsou louky jenom poros-
ty travin a bylin, ale vyskytují se na nich
i křovinné lemy, solitérní stromy apod.,
které mají pro společenstvo ptáků velký
význam.

Ptáci hnízdící na zemi

Mezi ptáky, kteří hnízdí v lučním po-
rostu na zemi, můžeme řadit zejména ev-
ropsky významný druh, kterým je **chřástal
polní** (*chrapkáč polný*). Je ukazatelem
kvalitních, bohatých a dobře obhospoda-
řovaných luk, a proto každý zemědělský
hospodář je rád, když se jeho charakte-
ristické vrzavé noční volání ozývá právě
z jeho pozemků.

Všeobecně známým druhem, který
využívá krytu lučních porostů, je **křepelka
polní** (*prepelica polná*), jejíž typické volá-
ní, které se dá připodobnit výrazu „pět pe-
něz“, se učí i děti ve škole. Bohužel kdysi
zcela běžná křepelka je dnes u nás velmi
vzácným druhem. Je to kvůli současnému
zemědělskému hospodaření i nadměrné-
mu lovu na jejich tahových cestách.

Luční pěvci

Typickými představiteli lučních ptáků
jsou bramborníci. Na rozsáhlých kom-
plexech travních porostů na jihu je častěj-
ší **bramborníček černohlavý** (*píhlaviar
černohlavý*), kdežto louky ve vyšších po-
lohách obývá spíše **bramborníček hně-
dý** (*píhlaviar červenkastý*). Oba druhy
se na mnohých místech překrývají. Pozo-

Bramborníček černohlavý
(Foto Petr Šaj)

rovatele zaujmou svým pestrobarevným
vzhledem, když vyseďávají na osamoce-
ných bodlácích či sloupcích ohrad.

Fenomémem a top-druhem bélokar-
patských luk je **strnad luční** (*strnádka
lúčna*). Typický je jeho výskyt v jihozá-
padní části pohorí, právě na rozlehlých
loukách přírodních rezervací (Čertoryje,
Zahrady pod Hájem, Machová, Jazevčí
Porážky). Bílé Karpaty jsou jednou z nej-
významnějších lokalit jeho výskytu v Če-
ské republice. Je možné ho pozorovat při

Křepelka polní (Foto Petr Šaj)

Skřivan polní (Foto Petr Šaj)

zpěvu na soliterních stromech a keřích, při obhajobě svého hnízdního teritoria.

K běžným pěvcům patří ještě nevýrazně zbarvená **linduška lesní** (*fabtuška lesná*) a téměř každému známý **skřivan polní** (*škovránok poľný*), jehož zpěv signalizuje příchod nového dne.

Krutihlav obecný (Foto Petr Šaj)

Ptáci vázani na stromy

Nedílnou součástí bělokarpatských luk jsou solitérní stromy i keřové lemy, remízky, háje. Ty jsou, spolu s ovocnými sady, hnízdištěm i útočištěm druhů, kteří si v nich staví svá hnízda a hledají potravu.

Typickým obyvatelem sadů a záhumenek je představitel z řádu šplhavců, **krutihlav obecný** (*krutohlav hnedý*). Hnízdí v dutinách, ale neumí vytesat svoji dutinu. Tim je závislý na práci svých příbuzných strakapoudů. Volání krutihlava, které zní jako naříkavé „tie tie tie“, nelze na jaře v rozkvetlých sadech přeslechnout.

Strakapoud prostřední (Foto Petr Šaj)

Strakapoud prostřední (*d'ateľ prostredný*) je jeho příbuzným. Obývá listnaté lesy, remízky a háje, ale hnízdí i v soliterních dubech. Svým zbarvením se odlišuje od známějšího strakapouda velkého či strakapouda jižního.

Typickými druhy ptáků, které lze pozorovat při vysedávání na soliterních dubech, hlohích či trnkách, je nejběžnější **řuhák obecný** (*strakoš obyčajný*) a méně častý **řuhák šedý** (*strakoš veľký*). Jejich přítomnost na lokalitě lze odhalit i podle napichnuté potravy na trny hlohů či trnek, kterou je zejména větší hmyz, ale i drobní hlodavci.

Podobně jako je strnad luční nejvýznamnějším druhem otevřených luk, je **pěníce vlašská** (*penica jarabá*) nejvýznamnějším druhem křovin. Přes silný úbytek v druhé polovině minulého století jsou Bílé Karpaty dlouhodobě místem jejího bohatého výskytu.

Dravci

Na bělokarpatských loukách hnízdí i loví několik druhů dravců, z nichž někteří jsou velmi vzácní.

Běžným druhem je **káně lesní** (*myšiak hôrny*), která je možné často vidět kroužit jak v párech, tak i ve větším počtu. Živí se zejména drobnými hlodavci a hnízdí jak v přilehlých lesních porostech, tak v remízcích, ale i na soliterních dubech.

Káni lesní podobný, ale výrazně vzácnější, je **včelojed lesní** (*včelár lesný*). Rozeznat v letu tyto dva druhy vyžaduje již určité zkušenosti. Ovšem jak jméno napovídá, odlišuje se typem potravy. Včelojed s oblibou vyhrabává vosí či mravenčí hnízda a živí se larvami tohoto hmyzu.

Zcela jistě nejvzácnějším druhem dravce je **ostříž lesní** (*sokol lastovičiar*). Velikostí je podobný běžné **poštoлке obecné** (*sokol myšiár*), ovšem je mnohem méně početný. Jedná se o druh, jehož letové vlastnosti patří mezi nejdokonalejší v ptačí říši. Živí se chytáním velkého hmyzu nad loukami, ale je schopen ulovit např. i jirňku, vlaštovku nebo rorýse. Nestaví si své hnízdo, ale hnízdí ve starých vraních, krahujících či káních hnízdech v lesních porostech a remízcích.

Řuhák obecný (Foto Petr Šaj)

Ostříž lesní (Foto Petr Šaj)

I když nebylo možné zde vyjmenovat více než několik základních a nejzácnějších druhů ptáků, je jasné, že louky Bílých Karpat jsou významné nejen botanicky, ale i duše pozorovatele ptáků nezůstane bez zážitku. Aby to tak mohlo zůstat i v budoucnu a zajímavé a krásné ptáky mohly pozorovat i naše děti, musíme o louky i nadále správně pečovat.

**Martin Tomešek
Buchlovce**

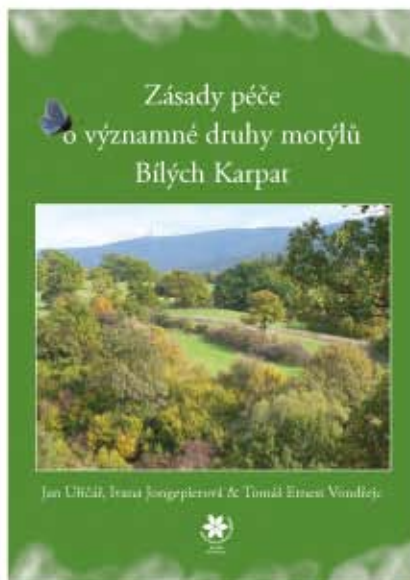
*Ing. Martin Tomešek (*1984) je zaměstnancem Správy CHKO Bílé Karpaty se specializací na lesnictví a operační programy životního prostředí. Je dobrovolným pracovníkem Záchranne stanice volně žijících živočichů v Buchlovicích.*

Zásady péče o motýly

Dostala se mi do rukou nevelká brožurka o motýlech Bílých Karpat, přesněji „Zásady péče o významné druhy motýlů Bílých Karpat“. Pochází z pera J. Uříčáře, I. Jongepierové a T. Vondřejce a vydalo ji ZO ČSOP Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou jako jeden z výstupů projektu LIFE+ Motýli ČR - SR.

Na první pohled nic zvláštního. Takových drobných publikací vycházejí v době grantů a nejrůznějších podpor desítky a snad i stovky. Ale jejich úroveň bývá hodně rozdílná. V tomto případě je skvělá.

Brožura slouží zejména k orientaci člověka v přírodě bez ohledu na specializaci či zájmy. Křídový papír, barevné fotografie, hutný a i poučenému laikovi srozumitelný text. Fotografie je zde téměř stovka

- zobrazují nejen dospělé s odlišením samců a samic, ale i housenky, živné rostliny a stanoviště jednotlivých druhů. K dispozici jsou i mapy rozšíření.

Po přečtení průvodního textu lépe pochopíme, jak moc složitá ta Matka při-

roda je. Například modrásci neubývají jen kvůli ohrožení jedné či více lokalit, ale také kvůli složitým ekologickým vztahům, o jejichž existenci jsem měl spíše jen tušení.

Hodně chválím formát A5 a také „rozsah“ brožury. Uvedenou, regionálně orientovanou publikaci strčím pohodlně do kapsy. A věřte, že mohu-li porovnávat obrázky v publikaci s realitou, je to určitě obohacující.

A komu se nechce číst či hledat vzácné motýly na loukách, může si prohlédnout krátký film Ivana Střiteského „Krajina pro motýly“, který je dalším výstupem výše uvedeného projektu. Film je ke stažení na YouTube.

Vlastimil Tlusták
Brno

Doc. RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc. (*1949) je botanikem a muzeologem, který dříve působil v Olomouci. Je zakládajícím členem Botanické sekce při Správě CHKO Bílé Karpaty.

Šest brožúr

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, Správa CHKO Biele Karpaty vydala v roku 2016 v rámci projektu LIFE+ Motýle ČR-SR sadu šiestich farebných informačných brožúr formátu A5, každú v rozsahu 16 strán.

Brožúra *Spoznajme vzácné druhy motýľov* predstavuje 10 vzácných druhov motýľov, na ktoré bol zameraný projekt Motýle ČR-SR, najmä z hľadiska životného cyklu, ekológie, biotopu a starostlivosti o ich lokality. Väčší priestor je venovaný „vlajkovému druhu“ jasoňovi červenookému.

Ďalšia publikácia *Ochrana motýľov v Bielych Karpatoch* stručne popisuje motýle ako významnú bioindikačnú skupinu, ich diverzitu v Bielych Karpatoch a faktory ohrozenia. Podrobnejšie sa venuje ochrane biotopov motýľov, hodnotí jednotlivé spôsoby starostlivosti o tra-

vinné, krovinové, lesné a skalné biotopy s výskytom motýľov a navrhuje optimálnu starostlivosť o krajinu Bielych Karpát, aby aj naďalej bola pohostinná pre motýle.

Najohrozenejšiemu motýľovi medzi projektových druhov je venovaná brožúra *Program zachrany žltáčka zanoťahového*, ktorá obsahuje popis žltáčka zanoťahového (*Žltáčka barvomenného*) a program opatrení na jeho zachranu. Hlavné zásady praktickej starostlivosti o lokality s výskytom tohto motýľa sú doplnené príkladmi už realizovaných opatrení.

Ostatné brožúry sa zaoberajú tromi územiami európskeho významu: Holubého kopanice v strednej časti CHKO Biele Karpaty, prírodná rezervácia Kobela pri Novom Meste nad Váhom a chránený areál Pavúkovo jarok pri Starej Turej. Na týchto

územiach sa vyskytuje niekoľko z projektových druhov motýľov, Holubého kopanice boli dokonca fažiskovým územím projektu LIFE+ Motýle ČR-SR. Publikácie popisujú prírodné pomery územia, v ňom sa vyskytujúce druhy a biotopy európskeho významu, čím sú ohrozené a ako ich treba chrániť a starať sa o ne.

Publikácie sú dostupné na Správe CHKO Biele Karpaty v Nemšovej a v Informačnom stredisku Správy CHKO Bílé Karpaty vo Veselí nad Moravou. Postupne sú distribuované školám, obciam, vlastníkom a užívateľom, poľnohospodárskym subjektom, informačným centrom a širokej verejnosti.

Katarína Rajcová

Bajka o mladém okounovi

Na úpatí Bílých Karpat, mezi Suchou Lozí a Bystřicí pod Lopeníkem, se nachází vodní nádrž Ordějov. To ví kde kdo, ale málokdo už ví, že hned vedle této nádrže leží malé lekninové jezírko. Člověk by řekl – jakási louže mělká, leč opak je pravdou. Jedná se sice o rozlohou malý, ale před lety prý nesmírně hluboký lom. Tedy lůmek. A v tomto hlubokém zatopeném lůmku žil mladý okoun.

Okounů tam žilo samozřejmě více, ale tento mladík byl plný síly, energie a odvahy, a dlužno přiznat i marnivé domýšlivosti. Co chvíli provedl nějakou klukovinu jen proto, aby se ukázal.

Jednou se rozhodl potopit se až na samotné dno lomu, kam prý ani světlo sluneční nedosáhlo a kde prý byla taková zima, že se zde ani plavat nedalo.

Mocně se odrazil od hladiny a zamířil dolů, do temných hlubin. Po chvíli mijel plotici, co tu v poklidu kroužila a rozhlížela se po potravě.

„Hej, teta, co se tu ploužíte? Jste strašně povrchní,“ zavolal na ni posměšně a rychlými rázy ploutví klesal níž a níže.

V hloubce, ze které hladina jezírka nahoře vypadala jako modravě oko studny, zahlédl starého kapra, který tu jakési řasy polykal. Ten, když zpozoroval okouna, zavolal na něj přátelsky: „Kam pak máš namířeno, junáku? Snad ne až na dno, kde dozajista ničeho není k snědku?“

„Nestarej se, dědku! Mluví z tebe čirá závist. A pamatuj, já se dnes potopím až tam, kde dosud nikdo nebyl, až tam, kde se dosud nikdo ani pohlédnout neodvážil!“ vykřikl na něj ten drzý nafoukanec.

„Jen aby,“ zaslechl již vysoko nad sebou odpověď.

Vše má své meze a hranice. I odvaha a síly mladého okouna. Byl už skutečně nesmírně hluboko. Byla zde tma jako o letní noci a chlad jako

uprostřed zimy. Tělo mu tuhlo a ploutve jej přestávaly poslouchat. V tom břichem dosedl až na samotné dno zatopeného lomu.

„To je ono!“ vykřikl okoun. „Dokázal jsem to, jsem nejsilnější ze všech okounů! Jsem nejlepší ze všech ryb v jezírku! Tady, v té pustině temné, ještě nikdy nikdo nebyl. Haló, slyšíte mne tam nahoře? Vidíte, jak jsem dokonalý?“ zakřičel, co nejvíc dokázal a zaposlouchal se, zdali mu shora někdo odpoví. A opravdu, ve chvílce přišla odpověď, ale ne shora, nýbrž zdola, tedy spíše odkudsi ze strany.

„To je křiku, to je vychloubání. Že se nestydíš! Takový prcek a tak

vyvádět!“ ozval se hluboký temný hlas.

Okoun se otočil a přímo vedle sebe uviděl ohromnou vousatou hlavu starého sumce, co tu žil snad od nepaměti.

„Co tu děláš?“ zeptal se užasle okoun.

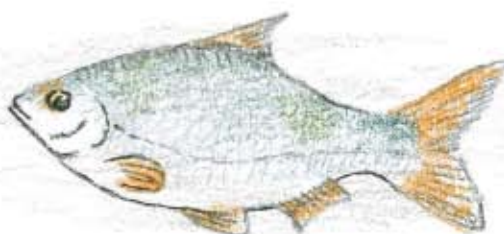
„Hmmm, co by. Žiju tu v klidu a rajské pohodě. A čekám.“

„Na co čekáš?“ zeptal se vystrašeně již notně vylekaný okoun.

„Na jídlo, co shora připlave,“ slušně odpověděl sumec.

A jaký je závěr bajky a poučení?
Sami si to domyslete!

Pavel Bezděčka

Bílé-Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí

Předplatné prosím uhradte vydavateli ZO ČSOP Bílé Karpaty,
číslo účtu: **1442785399/0800**, variabilní symbol: **1111**.
Do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Bližší informace najdete na www.bilekarpaty.cz/csop/casopis/

Cena předplatného:
Česká republika 80 Kč
Slovensko 180 Kč

Bílé-Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí
1/2017, 22. ročník

Vydavatel:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel: +420 518 326 470
e-mail: redakce@bilekarpaty.cz

Spolupracující organizace:

Správa CHKO Biele Karpaty, Nemšová
Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty,
o.p.s., Veselí nad Moravou
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR,
Regionální pracoviště Správa CHKO Bílé
Karpaty, Luhačovice

Šéfredaktor: Jan W. Jongepier

Inzerce a předplatné: Jitka Říhová

Redakční rada:

Libor Ambrozek,
Pavel Bezděčka, Tomáš Hamrlík,
Jan W. Jongepier, Aleš Naňák, Marie Petřů,
Katarína Rajcová, Jitka Říhová, Petr Slinták,
Dagmar Uhýřková

Kresby a mapy: Dagmar Uhýřková

Grafika a sazba: David Jongepier

Tisk: Tiskárna Didot, spol. s r.o.

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Koordinace distribuce: Vydavatelský servis
„Říha“

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 - 3638, vychází 2×
ročně, náklad 2300ks, cena 40 Kč / 1,50 EUR.

Čitatelia na Slovensku môžu predplatné vo
výške **6 EUR na rok 2017** uhradit' poštovou
poukážkou na adresu:

Občianske združenie Pre Prírodu,
Mierove námestie 29, 911 01 Trenčín,
tel.: +421 326 598 387,

e-mail: katarina.rajcova@sospr.sk.

Do zprávy pre příjemcu uveďte „časopis BBK“.

Poděkování

V letošním roce vychází časopis Bílé – Biele Karpaty bez podpory ze státních zdrojů. Proto vřele děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za projevenou přízeň a finanční podporu (řazení dle abecedy):

Mecenáši časopisu Bílé – Biele Karpaty (3000 Kč a více):

Český svaz ochránců přírody (Praha), NET4GAS (Praha), Kongregace sester nejsvětější svátosti (České Budějovice), Martin Holčík (Uherské Hradiště).

Patroni časopisu Bílé – Biele Karpaty (1000–2999 Kč):

Obec Rokytnice.

Podporovatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty (500–999 Kč):

Jiří Gajda (Strážnice), Anna Hubáčková (Ratiškovice), Stanislav Javora (Radějov), Jaroslav Konečný (Veselí nad Moravou), Zdeněk Pek (Valtice).

Přispěvatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty (200–499 Kč):

Karel Babiček (Veverská Bítýška), Jarmila Barboříková (Štítná nad Vláří), Zdeněk Habrovanský (Staré Město u Uh. Hradiště), Šárka Otradovcová (Staré Město u Uh. Hradiště), Pavel Ouhrabka (Liberec), Božena Šebestová (Frýdlant nad Ostravicí), Pavla Záhumenská (Brumov-Bylnice), Marie Žáková (Kunovice).

Redakce

Titulní strana: vstavač vojenský (Foto Jan W. Jongepier)

Rektifikace: Fotografie na str. 2 v čísle 2/2016 nezobrazuje Štítnou nad Vláří, ale Brumov a okolí.

Sledujte nás na [Facebook](#)

ZO ČSOP
Bílé Karpaty

**ZO ČSOP Bílé
Karpaty**
Nezisková organizace

- Aktuality
- Pozvánky na akce
- Časopis Bílé-Biele Karpaty

- Fotogalerie z akcí
- Knihy o Bílých Karpatech
- Přátelé se stejným zájmem

Blíž přírodě

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace.

- Jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.
- Podílíme se na zpřístupnění přírodně cenných lokalit po celé České republice.
- Pomáháme budovat naučné stezky, vyhlídky, pozorovatelný, posezení nebo interaktivní a hrací prvky v přírodě.
- Přispíváme k obnově původních ekosystémů a ochraně ohrožených rostlin a živočichů.
- Podporujeme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody.
- Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a pomáháme projektům, pro které motto Blíž přírodě je významnou součástí trvale udržitelného rozvoje.

Pojďte s námi do přírody na
www.blizprirode.cz

Nahoře vlevo: vemeník dvoulistý – vemenník dvojlístý (Foto Jan W. Jongepier)

Nahoře vpravo: hlavinka horská – pavstavač hlavatý (Foto Jan W. Jongepier)

Dole: vstavač vojenský (Foto Jan W. Jongepier)